

118497-6

KAMUSAL TERCİHLER KURAMI
KAPSAMINDA POLİTİK KONJONKTÜREL
DALGALANMALAR YAKLAŞIMI
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DİLEK ŞİŞECİ MUSUBEYLİ
ESKİŞEHİR, 1996

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KAMUSAL TERCİHLER KURAMI KAPSAMINDA
POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Beyhan ATAÇ

Dilek ŞİŞECİ MUSUBEYLİ

ESKİŞEHİR - 1996

ÖZET

Günümüzde, pek çok ülkede, kamu harcamalarının artış eğilimi içinde olduğu gözlemlenmektedir. Kamu harcamalarında gözlemlenen bu artışların politik nedenlere bağlanarak incelenmesi oldukça yeni bir konudur. Kamu harcamaları artışlarının güncel bir sorun olması ve konuya ilişkin politik yaklaşımların oldukça yeni olmaları nedeniyle bu konuda bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Bu amaçla, çalışmamızda ilk olarak, ekonominin politik analizini yapmakta olan kamusal tercihler kuramı üzerinde durulmakta, daha sonra, kamusal tercihler kuramının başlıca ilkelerinden biri olan, fayda maksimizasyonu ve özel çıkar motivasyonunun kamu harcamalarının artmasıyla ilişkisi ortaya konulmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, kamusal tercihler kuramı kapsamında kamu harcamalarının artışına açıklama getiren yaklaşımlardan biri olan, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı incelenmektedir. İkinci bölümde ayrıca, Türkiye'ye ilişkin ekonomik verilerden enflasyon ve işsizlik oranları ele alınarak bir analiz yapılmakta ve Türkiye açısından politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının geçerliliği test edilmeye çalışılmaktadır. Bu analiz sonucunda, Türkiye açısından politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının geçerli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

ABSTRACT

Today, in many countries, it is observed that public expenditures tend to increase. It is a new subject to analyze those increases with political reasons. As the public expenditure increase is a common problem in many countries and as the political approaches to the problem is a new subject, it is decided to work on political approaches to the public expenditure growth.

With this aim, in the first part, the public choice theory, which politically analyzes the economy, will be examined, then it is shown that the utility maximization and self interest motivation, which is one of the main principles of public choice theory, is a reason that causes growth in public expenditures. In the second part, the political business cycle approach, which is one of the approaches that explains the growth in public expenditures under public choice theory, will be examined. Also in the second part, there is an application about Turkey, which questions the existence of political business cycles. This application is an inflation and unemployment rate analysis which questions the existence of political business cycle in Turkey. This analysis shows that the political business cycle approach is not valid for Turkey.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

GİRİŞ

1

BÖLÜM 1

**KAMUSAL TERCİHLER KURAMI VE BU KAPSAMDA
KAMU HARCAMALARININ ARTIŞINA İLİŞKİN KURAMSAL
YAKLAŞIMLAR**

4

1.KAMUSAL TERCİHLER KURAMI

5

1.1.Kamusal Tercihler Kuramının Başlıca ilkeleri

6

1.1.1. Metodolojik Bireysellik

6

1.1.2. Rasyonalite

6

1.1.3. Özel Çıkar Motivasyonu ve Fayda Maksimizasyonu

7

1.2.Kamusal Tercihler Kuramının Organik Yapısı

9

1.2.1. Pozitif Kamusal Tercihler Kuramı

9

*1.2.1.1. Doğrudan Demokrasilerde Kamusal Tercihler
Kuramı: Karar Alma Kuralları*

9

*1.2.1.1.1. Karar Alma Maliyetleri ve
Oybirliği Kuralı*

10

1.2.1.1.2. Çoğunluk Kuralı

16

1.2.1.1.3. Oylama Paradoksu

19

1.2.1.1.4. Oy değiş-tokuşu

21

*1.2.1.2. Temsili Demokrasilerde Kamusal Tercihler
Kuramı*

22

1.2.1.2.1. İki Partili Sistem: Downs Modeli

24

1.2.1.2.2. Ortanca Seçmen

30

1.2.2. Normatif Kamusal Tercihler Kuramı

31

1.2.2.1. Rawls'ın Adalet Kuramı

32

1.2.2.2. Buchanan-Tullock Yaklaşımı

33

**2.KARAR ALMA SÜRECİ İÇİNDE KAMU ÇIKARI YERİNE
ÖZEL ÇIKARIN GÖZETİLMESİNİN SONUCU: KAMU
HARCAMALARININ ARTIŞI**

35

2.1.Mali Aldanma

36

2.2.Bürokrasinin Önemi

37

2.3.Politikacıların Neden Olduğu Kamu Harcamaları Artışı

40

BÖLÜM 2

POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMI

1.POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMININ GELİŞİMİ	44
1.1. Ortodoks Yaklaşım	46
1.2. Kurumsal Yaklaşım	47
2. POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMINA İLİŞKİN MODELLER	47
2.1. Konu ile İlgili İlk Çalışmalar	48
2.2. Yaklaşımın Temel Yapı Taşları	50
2.2.1. <i>Seçmen</i>	51
2.2.2. <i>Hükümet</i>	51
2.2.3. <i>Politik Sektör</i>	51
2.2.4. <i>Ekonomik Sektör</i>	52
2.3. Enflasyon ve İşsizlik Değişim Oranına İlişkin Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Yaklaşımı Modelleri	53
2.3.1. <i>Nordhaus Modeli</i>	55
2.3.2. <i>Rasyonel Politik Dalgalanma Modelleri</i>	59
2.3.3. <i>Partizan Kuram</i>	60
2.3.4. <i>Rasyonel Patizan Kuram</i>	61
3) POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALARINI ENGELLEMEK İÇİN ALINACAK ÖNLEMLER	61
4) KONUSY İLİŞKİN AMPİRİK ÇALIŞMALAR	63
5) TÜRKİYE UYGULAMASI	64
SONUÇ	71
YARARLANILAN KAYNAKLAR	75

GİRİŞ

Günümüzde ekonomi ve politika hemen hemen her alanda birbirini etkilemektedir. Ekonomi ile ilgili bir sorunun çözümü için politik nedenlerin, politika ile ilgili bir sorunun çözümü için ise, ekonomik nedenlerin araştırılması gerekmektedir. Bu nedenden dolayı, ekonomi ve politikanın birbiri ile ilişkisini ortaya koymak, her iki konu ile ilgili sorunların çözümü için önemli bir hale gelmektedir. Kamusal tercihler kuramı bu çerçevede, ekonominin politik analizini yapmakta, politik süreç karar ve uygulamalarını ekonomi biliminin kullandığı araç, yöntem ve varsayımlara dayanarak açıklamaktadır.

Kamusal tercihler kuramı, ekonomi ile politikanın ilişkisini kurarken, son yıllarda hemen hemen her ülkede gözlemlenen kamu harcamalarının artış eğilimine de politik nedenler öne sürerek açıklama getirmektedir. Kamu harcamalarının artış eğiliminin, var olan klasik yaklaşımlar dışına çıkılarak, kamusal tercihler kuramı kapsamında incelenmesi oldukça yeni bir konudur ve ülkemiz maliye literatürüne bakıldığında konu ile ilgili geniş kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, kamu harcamalarının artış eğiliminin kamusal tercihler kuramı çerçevesinde incelenmesi temel alınmaktadır. Çalışmada, kamu harcamalarının artışını

tamamen politik nedenlere bağlayan ve yine kamusal tercihler kuramı kapsamında olan politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünün ilk kısmında, tüm çalışma açısından temel oluşturması ve oldukça yeni bir kuram olması nedeniyle kamusal tercihler kuramı incelenmektedir. Bu amaçla öncelikle, kamusal tercihler kuramının başlıca ilkeleri üzerinde durulmaktadır. Bu ilkelerin incelenmesinden sonra, kamusal tercihler kuramı pozitif ve normatif kamusal tercihler kuramı ayırımı altında incelenmektedir. Pozitif kamusal tercihler kuramı kapsamında, gerçek yaşamda varolan oybirliği ve çoğunluk kuralları ve bu kurallar altında ortaya çıkan oylama paradoksu ve oy değiş-tokuşu özel durumları, iki partili sistem ve iki partili sistemde varolan ortanca seçmen incelenmektedir. Normatif kamusal tercihler kuramı kapsamında ise, varolanın dışında olması gereken oylama kurallarını sorgulayan Buchanan-Tullock yaklaşımları üzerinde durulmaktadır. Birinci bölümün ikinci kısmında, kamusal tercihler kuramının başlıca ilkelerinden olan özel çıkar maksimizasyonu sonucu, kamu harcamalarının artışına ilişkin kamusal tercihler kuramı kapsamında getirilen açıklamalar kısaca incelenmektedir. Bu açıklamalardan birisi olan ve kamu harcamalarının artışını tamamen politik nedenlere bağlayan politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ise, ikinci bölümün konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünün ilk kısmında, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının gelişimi incelenerek konu ile ilgili, bireyi temel alan ortodoks yaklaşım, kurumsal kısıtları temel alan kurumsal yaklaşım üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümün ikinci kısmında, politik konjonktürel

dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin modellerin temel yapı taşları incelenerek konuya bir giriş yapılmakta, ardından modeller incelenmektedir. Bu modellerin incelenmesinden sonra, bu modellerin öne sürdüğü nedenler ışığında, politik konjonktürel dalgalanmaları engelleyebilecek önlemler sıralanmaktadır. İkinci bölümde son olarak, Türkiye'ye ilişkin ekonomik göstergelerden işsizlik oranı ve enflasyon oranı ele alınarak politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının Türkiye'de de geçerli olup olmadığı sorgulanmaktadır.

Sonuç bölümünde ise, çalışmanın ve elde edilen sonuçların bir özeti yer almaktadır.

BÖLÜM I

KAMUSAL TERCİHLER KURAMI VE BU KAPSAMDA KAMU HARCAMALARININ ARTIŞINA İLİŞKİN KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde, öncelikle bazı temel varsayımların yerleştirilmesi ve oldukça yeni bir yaklaşım olması açısından kamusal tercihler kuramı üzerinde durulacaktır. Konuya bu şekilde yaklaşırken önce, kamusal tercihler kuramının başlıca ilkeleri ele alınacaktır. Daha sonra, kamusal tercihler kuramı pozitif ve normatif kamusal tercihler kuramı ayırımı altında incelenecektir. Pozitif kamusal tercihler kuramı ayırımı altında, temelde, karar alma sürecinde geçerli olan oybirliği ve çoğunluk kuralları ve bu kurallar ile ilgili oy değiş-tokuşu, oylama paradoksu özel durumları incelenecektir. Normatif kamusal tercihler kuramı ayırımı altında ise, gerçek hayatta var olanın dışında olması gereken, bireylerin daha iyi duruma gelmelerini amaçlayan oylama kurallarını araştıran yaklaşımlar üzerinde durulacaktır. Kamusal tercihler kuramını inceledikten sonra, bu kuramın başlıca ilkelerinden olan, fayda maksimizasyonu ve özel çıkar motivasyonu ilkesi ile kamu harcamalarının artışı arasında ilişki kurulacaktır. Çünkü, bu ilişki ikinci bölümün temelini oluşturmaktadır.

1.KAMUSAL TERCİHLER KURAMI

Kamusal tercihler kuramı (Public choice)¹ politika biliminin ekonomik analizini yapmakta, politik süreç, karar ve uygulamaları ekonomi biliminin kullandığı araç, yöntem ve varsayımlara dayanarak açıklamaktadır.

Bilindiği gibi, piyasa ekonomisinde ve kamu ekonomisinde kaynak dağılımı farklı mekanizmalara göre belirlenmektedir. Piyasa ekonomisi, özel malların üretim seviyesini belirlemede basit ve etkin bir yöntem olan fiyat mekanizmasını kullanmaktadır. Piyasa ekonomisinde, arz ve talep eğrilerinin kesiştiği noktada üretilecek miktar ve fiyat belirlenmektedir. Kamu ekonomisinde ise, kamu mallarının üretim seviyesinin belirlenmesinde fiyat mekanizması yetersiz kalmaktadır. Kamu mallarının üretimi politik süreç içinde kararlaştırılmaktadır. Kamusal tercihler kuramı, politik sürecin kamu mallarının üretim seviyesinin belirlenmesinde nasıl işlediğini ve bu kapsamda devletin müdahalesinin nasıl belirlendiğini incelemektedir.

Kamusal tercihler kuramı, maliyenin oldukça yeni alanlarından birisidir. Bu kuram kapsamında, kamusal karar alma sürecinde rol alan seçmen, politikacı, bürokratlar ve baskı grupları gibi aktörlerin davranışları ve oylama kuralları incelenerek bu konular ve ekonomi arasında bağlantı kurulmaktadır.

Kamusal tercihler kuramının bu çerçevede incelenmesine, kuramın başlıca ilkelerinin kısaca özetlenmesi ile başlanmaktadır. Aşağıda özetlenen bu ilkeler, tüm çalışmada temel alınması açısından önem taşımaktadırlar.

---

¹Public choice kavramı karşılığında Türkçe’de “kamusal karar alma”, “kamusal seçim” ve “kamusal tercihler” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu çalışmada, bireylerin tercihleri ile aynı yönde seçim yaptıkları varsayımı ile hareket edilerek “kamusal tercihler” kavramı kullanılacaktır.

1.1. Kamusal Tercihler Kuramının Başlıca İlkeleri

Kamusal tercihler kuramı politika biliminin ekonomik analizini yaparken metodolojik bireysellik, rasyonalite, özel çıkar motivasyonu ve fayda maksimizasyonu ilkeleri üzerinde durmaktadır.

1.1.1. Metodolojik Bireysellik

Piyasa ekonomisinde geçerli olan tüketici egemenliği kamu ekonomisinde bireysellik adı altında geçerli olmaktadır. Kamusal tercihler kuramında, devletin toplumdaki bireyler adına tek başına karar vermesi şeklinde açıklanan paternalist görüş reddedilerek toplumdaki tüm ekonomik ve sosyal kararların birey tercihlerine göre belirlendiği kabul edilmektedir. Buna göre, kamu kuruluşları, kamu teşebbüsleri, özel şirketler ve organizasyonların kararları temelde birey tercihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.²

1.1.2. Rasyonalite

Bireyler rasyonel ve tutarlı tercihlere sahiptirler. Kamu ekonomisinde karar alma sürecinde birey, özel ekonomideki davranış motivasyonunun bir benzerini rasyonel seçimler yaparak göstermektedir. Bu kapsamda, rasyonel bir bireyin davranışları şu şekilde özetlenmektedir.

- i) Rasyonel bir birey değişik alternatifler serisi ile karşılaştığında her zaman seçim yapmaktadır.
- ii) Rasyonel bir birey karşılaştığı tüm alternatifleri birbirlerine üstünlükleri, farksız olan yönleri ve eksiklikleri yönünden değerlendirip sıralamaktadır.

---

²David A. STARRET, Foundations of Public Economics, Second Press, Cambridge University Press, Cambridge 1988, s.8.

- iii) Rasyonel bireyin alternatif sıralaması geçişlidir. Yapılan tercihlerin birbiri ile çelişmemesi gerekmektedir. Bu nedenle bu geçişkenlik özelliğine tutarlılık varsayımı da denilebilir. Örneğin A,B,C seçenekleri için birey $A > B$, $B > C$ gibi bir tercih belirlemişse $A < C$ veya $A = C$ diyemez, $A > C$ demek zorundadır.³
- iv) Rasyonel birey tercih sıralamasının en üstünde bulunan alternatifini seçmektedir.
- v) Rasyonel birey aynı koşullar altında her zaman aynı kararı vermektedir.⁴

Kamusal tercihler kuramına göre, hükümet, çıkar grupları, politik partiler dahil olmak üzere karar alma sürecinde rol alan tüm aktörler bu özellikleri taşımaktadırlar.

1.1.3.Özel Çıkar Motivasyonu ve Fayda Maksimizasyonu

Rasyonel bireyler, yasal engeller, bütçe, kaynak, eksik bilgi ve ileriye görememe gibi kısıtlar altında faydalarını maksimize edecek tercihlerde bulunmaktadır.⁵

Bilindiği gibi, piyasa ekonomisinde tüketici fayda, üretici ise kar maksimizasyonu amacı ile hareket etmektedir. Piyasa ekonomisinde olduğu gibi kamu ekonomisinde de özel çıkar motivasyonu hakim olmaktadır. Kamusal tercihler kuramını benimseyen ekonomistlere göre, politik karar alma sürecinde yer alan politikacılar, seçmenler, bürokratlar ve çıkar grupları

³Önder ÖZKAZANÇ, İktisadi Analiz, Beşinci Baskı, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No.12,Fasikül 1, Eskişehir, 1993, s.23.

⁴Anthony DOWNS, An Economic Theory of Democracy, Harper and Brothers Publishers, New York, 1957, s.4.

⁵Charles V. BROWN, Phillip M. JACKSON, Public Sector Economics, Second Edition, Basil Blackwell Ltd, Oxford, 1990, s. 92.

da fayda maksimizasyonu amacı ile hareket etmektedirler. Örneğin, politikacılar kendilerine en çok oyu sağlayacak programı sunmaya çalışırken, seçmenler kendilerine en fazla ekonomik hizmeti sunan parti için oy kullanmaktadırlar. Bürokratlar ise, bütçelerinin maksimizasyonunu amaçlayarak büronun hacmini genişletmek, bu suretle maaş ve diğer yan gelirlerini, prestijlerini ve iktidara bilgi sunmadaki tekelci konumlarını sürdürmeye çalışırken, çıkar grupları da, kararların kendi lehlerine olacak şekilde alınmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Özetle, kamusal karar alma sürecinde rol alan tüm bireyler faydalarını maksimize etme amacındadırlar. Ayrıca, bireyler faydalarını maksimize ederken maliyeti de minimize etme eğilimindedirler. Politikacıların fayda maksimizasyonunu seçim sonrası toplayacakları oy sayıları belirlemektedir ve politikacıların oy sayılarını maksimize etmeleri, seçmenlerin fayda fonksiyonlarını yükseltmek ve bunun maliyeti olan faktörleri azaltmak yolu ile mümkün olmaktadır. Burada, seçmenlerin fayda fonksiyonu kamu harcamalarının artırılması ile yükseltilebilir, maliyeti azaltmak ise vergi oranlarının düşürülmesi yoluyla sağlanabilir.

Kamusal tercihler kuramını benimseyen ekonomistler, politikacıların bu şekilde davranmaları sonucunda denk bütçe ilkesini kaldırarak açık bütçe ilkesini benimsediklerini savunmaktadır.

Yukarıda kısaca açıkladığımız, politikacıların oy maksimizasyonu amacıyla kamu harcamalarını arttırmak ve vergi oranlarını indirmek şeklindeki davranışları ve bunun sonuçları, ikinci bölümde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1.2. Kamusal Tercihler Kuramının Organik Yapısı

Kamusal tercihler kuramı literatürde pozitif kamusal tercihler kuramı (positive public choice) ve normatif kamusal tercihler kuramı (normative public choice) olarak ikili bir sınıflama içinde incelenmektedir. Pozitif kamusal tercihler kuramı, gerçek yaşamdaki politik kurumların yapısının ve politik karar almada rol oynayan seçmen, politikacı, bürokrat gibi aktörlerin davranışlarının ekonomik analizini yapmaktadır. Bu çerçevede çoğunluk kuralı, oybirliği kuralı, bu iki oylama kuralı altında ortaya çıkan oy değiş tokuşu ve oylama paradoksu gibi özel durumlar pozitif kamusal tercihler kuramının kapsamı içinde incelenmektedir. Normatif kamusal tercihler kuramı ise, pozitif kamusal tercihler kuramına bağlı olarak "olması gereken" ilkeleri incelemektedir. Örneğin, normatif kamusal tercihler kuramı, gerçek yaşamda uygulanandan farklı olarak toplum tercihlerini en iyi yansıtacak oylama kurallarını araştırmaktadır.

1.2.1.Pozitif Kamusal Tercihler Kuramı

Pozitif kamusal tercihler kuramının incelenmesi sırasında doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi ayırımı yapılması gerekmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada ilk aşamada doğrudan demokrasiyi öngören modeller incelenmekte, ikinci aşamada ise, temsili demokrasiler ele alınmaktadır.

1.2.1.1.Doğrudan Demokrasilerde Kamusal Tercihler Kuramı: Karar alma Kuralları

Burada, seçmenlerin kaynak dağılımının belirlenmesinde, arada temsilciler olmadan, doğrudan doğruya oy kullandıkları varsayımı altında, karar alma kurallarının özellikleri incelenmektedir.

1.2.1.1.1. Karar Alma Maliyetleri ve Oybirliği Kuralı

Kamusal mallardan tüm bireylerin faydalanması söz konusu olduğundan en etkin oylama yöntemi oybirliği kuralı olmaktadır. Kararların, vatandaşların tümünün oybirliği ile alınması durumunda bireylerin kendi istekleri dışında bir zorlamaya tabi tutulması söz konusu olmamaktadır.⁶ Kamu ekonomisinde kararların alınması sırasında ortaya çıkan en önemli sakınca, karara karşı olan azınlığın mali sömürü altında ezilmesidir.

Bireyler, kamu hizmetleri için kendi paylarına düşen miktarda ödeme yapmaktadırlar. Bireyin payına düşen vergi payı, kamu hizmetlerinden aldığı faydadan az veya daha çok olabilmektedir. Bireyin yaptığı ödemeler sağladığı faydayı aşıyorsa mali sömürü, sağladığı fayda ödemeleri aşıyorsa mali rant sözkonusu olmaktadır.⁷

Paretocu refah ekonomisinin dayandığı başlıca değer yargılarından biri olan, toplum üyelerinden hiçbirinin refahını azaltmadan en az bir bireyin kazanç sağlamasını sağlayacak kaynak dağılımı kamu ekonomisinde geçerli olmaktadır. Bunu sağlamak için de mali sömürünün kaldırılması gerekmektedir. Mali sömürünün ortadan kaldırılması için ise, her seçmenin veto hakkına sahip olması gerekmektedir. Çoğunluğun azınlığı sömürmesini

⁶ Dennis C. MUELLER, "Public Choice: A Survey", The Theory of Public Choice II, (eds. James M. Buchanan, Robert D. Tollison), The University of Michigan Press, Ann Arbor, 1984, s. 27.

⁷ Kenan BULUTOĞLU, Kamu Ekonomisine Giriş, Dördüncü Basılış, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s.70.

önlemek için bireyler veto haklarını oybirliği kuralı çerçevesinde kullanabilirler.⁸

Oybirliği kuralı altında, her seçmen, onayı olmadan sonuca ulaşamadığı için, kendi çapında bir tekel olmaktadır. Her birey, karar sonucu elde edilecek faydayı kendine mal etmek isteyeceğinden böyle bir durumda pazarlık konusu gündeme gelmektedir. Bu pazarlığın sonucunda sonuçtan daha az fayda elde edecek seçmen karara katılmakta, ancak, bunun karşılığında başka yönden ödün verilmiş olmaktadır. Bu pazarlık durumu ileride oy değiş-tokuşu başlığı altında incelenecektir.

Knut Wicksell, kamusal mallardan faydalanma ve oybirliği arasında bağlantı kuran ilk kişidir. Wicksell'in savunduğu "yeni vergileme ilkesi"ni her kamusal malın ayrı bir vergi ile finanse edilmesi önerisi ile birlikte oybirliği kuralı oluşturmaktadır. Wicksell, kamu kesiminde Pareto etkin bir kaynak dağılımını sağlamak için oybirliği ile karar alınması gerektiğini savunmuştur. Ancak, burada gelir dağılımının önceden çözümlenmiş olduğu varsayılmaktadır. Wicksell'e göre, gelir dağılımının çözümlenmemiş olduğu durumlar altında oybirliği kuralı geçerli olmamaktadır.⁹

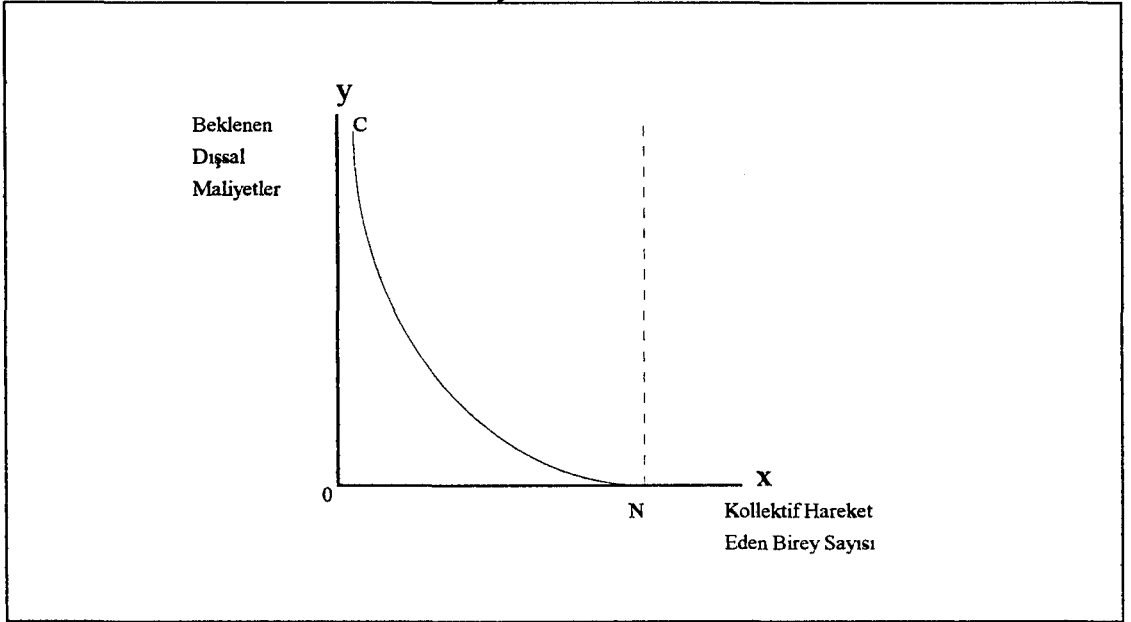
Oybirliği kuralı üzerine diğer bir çalışma da Buchanan ve Tullock tarafından gerçekleştirilmiştir. Buchanan ve Tullock, bu konuda yaptıkları çalışmalarında oybirliği kuralını incelemiş ve bu kural altında beklenen dışsal maliyetlerin sıfır olduğunu göstermişlerdir. Bu durum, aşağıda Şekil 1 yardımıyla açıklanmaktadır.¹⁰

⁸John CULLIS, Phillip JOHN, Public Finance and Public Choice, Analytical Perspectives, Mc Graw Hill Book Company Europe, New York 1992, s.100.

⁹Kenan BULUTOĞLU, a.g.e., s.71.

¹⁰James M. BUCHANAN, Gordon TULLOCK, The Calculus of Consent, Michigan University Press, Ann Arbor 1962, s.65.

Şekil 1

Şekil 1'de C fonksiyonu, bireyler üzerine yüklenen, beklenen dışsal maliyetin bugünkü değeridir ve oylanan konu için olumlu oy kullanan birey sayısının¹¹ bir fonksiyonudur. Bu durumda, eğer karar tek bir birey tarafından alınırsa, toplumdaki diğer bireyler yüksek dışsal maliyetlere katlanacaklardır. Ancak, Şekil 1'den de anlaşılacağı gibi, karar N sayıda bireyin tümünün onayı ile, yani oybirliği ile alınırsa, bireylerin katlanacağı dışsal maliyet de sıfır olacaktır.

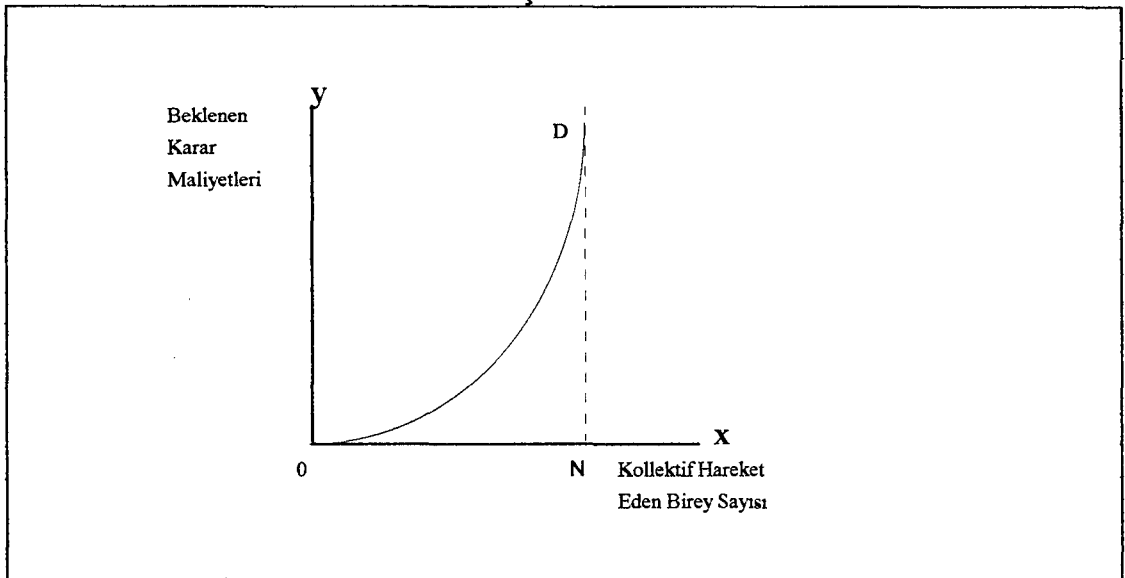
Buchanan ve Tullock, oybirliği kuralı altında beklenen dışsal maliyetlerin sıfır olduğunu gösterdikten sonra karar alma maliyetlerine ilişkin bir diğer fonksiyon oluşturmuşlar ve bu iki fonksiyonun toplamından elde

¹¹Şekil'de olumlu oy kullanan birey sayısı, x ekseninde, kolektif hareket eden birey sayısı olarak gösterilmiştir.

ettikleri toplam maliyet fonksiyonunu maliyetlerin minimize edilmesi için kullanılacak karar alma kuralının belirlenmesinde kullanmışlardır.

Buchanan ve Tullock'un oluşturduğu beklenen karar maliyetlerine ilişkin bu ikinci fonksiyon, Şekil 2 yardımı ile açıklanmaktadır.¹²

Şekil 2

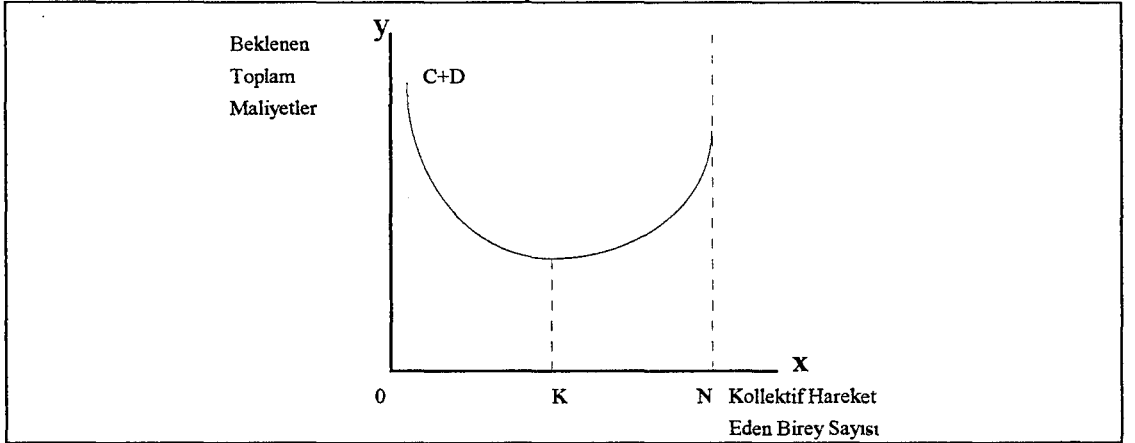
Şekil 2'ye göre D fonksiyonu, beklenen karar maliyetlerinin bugünkü değeridir ve oylamaya katılan birey sayısı ile ilişkilidir. Bu fonksiyona göre, karar almanın, tamamen o bireyi ilgilendiren ve karar verene kadar katlanacağı zaman, harcanan güç gibi maliyetleri bulunmaktadır. İki veya daha çok bireyin bir konu üzerinde karar alması sözkonusu olduğunda, harcanan güç ve zaman açısından söz konusu maliyetler artmaktadır. Şekil 2'den de anlaşılacağı gibi, tek bir birey karar verdiği zaman bu maliyetler 0 olmakta, ancak, iki veya daha çok birey karar aşamasında rol aldıklarında bu

¹²James M. BUCHANAN, Gordon TULLOCK, a.g.e., s.70.

maliyetler giderek artmaktadır. Çünkü, iki veya daha çok bireyin ortak karar alması bir bireyin kendi başına karar vermesinden daha uzun ve daha zor olmaktadır. Kollektif hareket eden bireylerin hepsi sözkonusu olduğunda, yani, o konu ile ilgili olumlu oy veren tüm bireyleri gözönüne aldığımızda ise, bu maliyet maksimum değerine ulaşmaktadır.

Buchanan ve Tullock'a göre, karar almanın toplam maliyeti, Şekil 1 yardımı ile açıkladığımız beklenen dışsal maliyetler ve Şekil 2 yardımı ile açıkladığımız beklenen karar maliyetlerinin toplamından oluşmaktadır. Bu yazarlara göre, rasyonel bir birey, toplam maliyetlerin minimum olduğu karar alma kuralını seçecektir. Bu durum, Şekil 3 yardımıyla gösterilmektedir.¹³

Şekil 3

Şekil 3'e göre, C+D toplam maliyetleri, yani Şekil 1'de gösterilen beklenen dışsal maliyetler ile Şekil 2'de gösterilen beklenen karar maliyetlerinin toplamını göstermektedir. Buna göre, tüm seçmenlerin K/N kadarının olumlu oy vermesini gerektiren karar alma kuralı toplam maliyetleri

¹³James M. BUCHANAN, Gordon TULLOCK, a.g.e., s.71.

minimize edecektir. Özet olarak, Buchanan ve Tullock, sadece beklenen dışsal maliyetler sözkonusu olduğunda, karara katılan tüm bireylerin bu maliyetlere katlanmadan sonuca ulaşabilmeleri için, oybirliği kuralının gerekli olduğunu savunmuşlardır. Ancak, karar alma maliyetleri söz konusu olduğunda durum değişmekte ve toplam maliyetleri minimize eden oylama kuralını benimsemek gerekli olmaktadır.

Oybirliği kuralı, yukarıda açıkladığımız gibi, toplumdaki bireylerin refah kaybına uğramasını önlerken iki açıdan eleştiri almaktadır. Bu eleştirilerden birincisi, oybirliği kuralının çok farklı zevklere ve tercihlere sahip geniş bir toplumda zaman kaybına neden olmasıdır. Bu durumda, oybirliği kuralının sağlayacağı faydayı zaman kaybının getireceği negatif etkiler aşabilir.¹⁴ Bu durum, Buchanan ve Tullock'un oluşturduğu, Şekil 2 ve Şekil 3'de açıklanan, beklenen karar maliyetleri ve toplam maliyetlere ilişkin fonksiyonları ile aynı sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Oybirliği kuralına yöneltilen ikinci eleştiri ise, bu kuralın stratejik davranışı teşvik etmesidir. Stratejik davranış, seçmenlerin belirli tercihlerin ağırlıklı olduğunu farkettilerinde gerçek tercihlerini yansıtacak yönde oy vermek yerine ağırlıklı tercih yönünde oy kullanmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, oybirliği kuralı altında gerçek tercihler yansıtılmamış olmaktadır.¹⁵

¹⁴Dennis C. MUELLER, Public Choice, Cambridge University Press, Cambridge 1979, s.25

¹⁵Joseph E. STIGLITZ, Kamu Kesimi Ekonomisi, (çev. Ömer Faruk Batirel), 2. Baskı, Marmara Üniversitesi Yayın No:549, İstanbul 1994, s.194.

1.2.1.1.2. Çoğunluk Kuralı

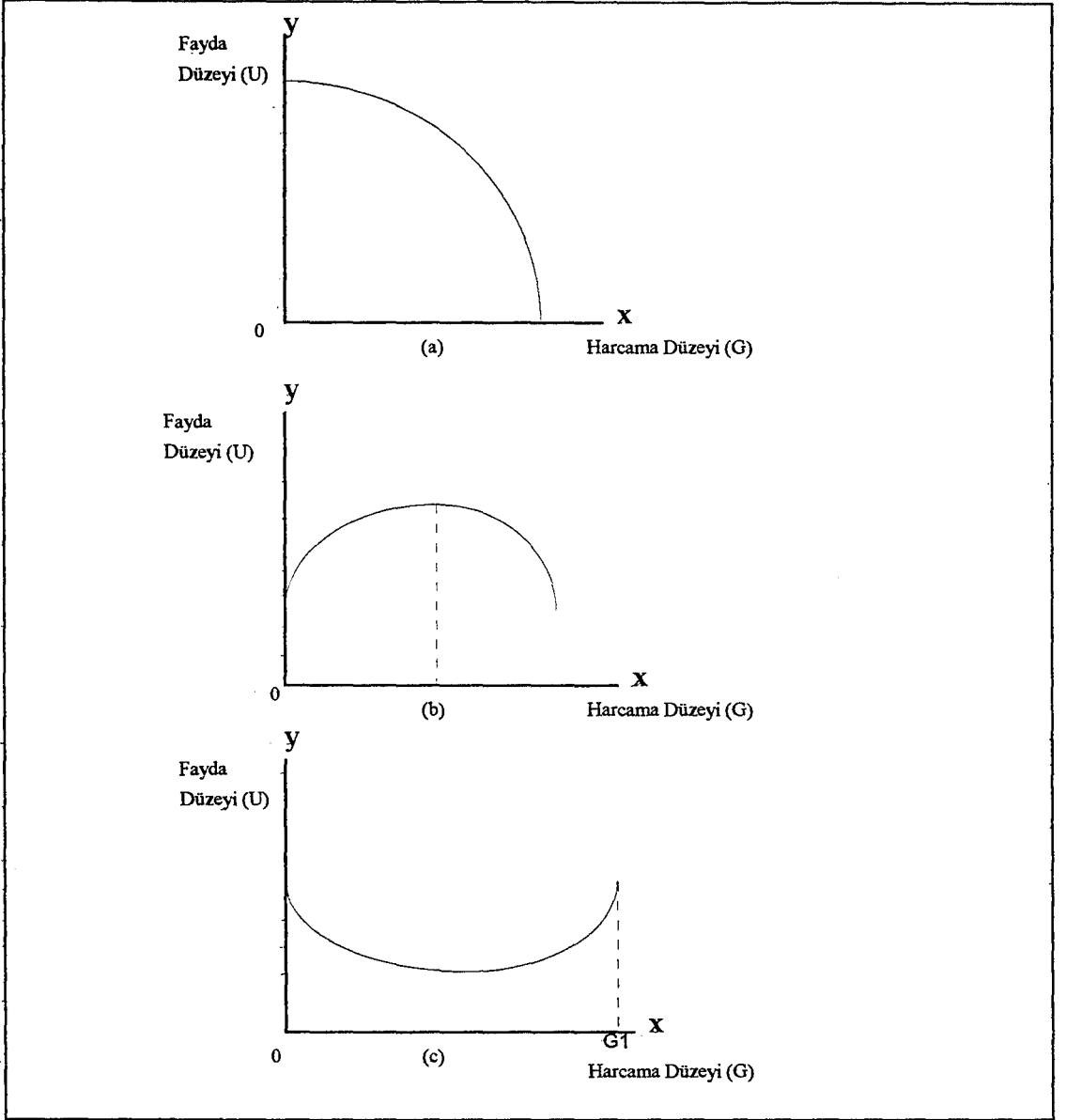
Çoğunluk kuralı, bir konunun kabul edilebilmesi için toplam oyların yarısından bir fazla oyun bu konuyu desteklemesini gerektirmektedir. Çoğunluk kuralına göre, çoğunluk kararlarına uymak zorunda kalan azınlığın üyeleri refah kaybına uğramaktadır.¹⁶ Bu kurala göre, daha önce ifade ettiğimiz gibi, azınlıklar mali sömürüye uğrarken çoğunluklar mali rant elde edebilirler.

Çoğunluk kuralı altında dengenin varlığını, yani bu kural altında bir konu oylanırken her koşulda aynı sonucun alınmasını sorgulamak için tercihlerin yapısını incelememiz gerekmektedir. Bireylerin elde ettikleri fayda seviyesi kamu mallarına yapılan harcamaların bir fonksiyonu olarak oluşturulduğunda, bireylerin tercih profillerinde tek zirve varsa, buna tek zirveli, birden çok zirve varsa buna çok zirveli tercih adı verilmektedir. Bu durum, aşağıda Şekil 4 yardımı ile özetlenmektedir.¹⁷

¹⁶Dennis C. MUELLER, 1979, a.g.e., s.31.

¹⁷Joseph E. STIGLITZ, a.g.e., s.197.

Şekil 4

Şekil 4 (a)'da görüldüğü gibi, (0) harcama seviyesinde birey, maksimum fayda elde etmekte, harcama seviyesi arttıkça bireyin elde ettiği fayda düşmekte ve belirli bir seviyede (0)'a ulaşmaktadır. Bu tercih profili tek zirvelidir. Şekil 4 (b)'de de, belirli bir harcama seviyesinde, birey maksimum

fayda elde etmektedir. Bu seviyeden daha az veya daha çok harcama bireyin elde ettiği faydayı azaltacaktır. Burada da tek zirve sözkonusu olmaktadır. Şekil 4 (c)'de ise, hem (0) hem de (G1) harcama seviyesi bireyi memnun etmektedir. (0) seviyesinde birey kendine doğrudan yarar sağlamayan bir kamu harcaması için hiç harcama yapılmamasını tercih etmektedir. Bu harcamalar kritik bir noktaya gelinceye kadar bireyin faydası düşmeye devam etmektedir. Bunun nedeni, bireyin, artan vergiler yoluyla bu harcamayı finanse etmesine karşın hiç yarar elde edememesidir. Belirli bir seviyenin ötesinde yapılacak harcamalar ise, birey için o malı yararlanılabilir bir seviyeye getirecek ve bu harcamalar arttıkça bireyin sağlayacağı kişisel fayda da artacaktır. Böyle bir durumda, birey, doğrudan fayda elde edeceği yüksek harcama seviyesini (0) seviyesine tercih edecek, kendisine yararı olmayan orta seviyede bir harcama sözkonusu olduğunda ise (0) seviyesini tercih edecektir. Bu duruma örnek olarak eğitim harcamaları gösterilebilir. Birey düşük harcama seviyelerinde eğitim kalitesini beğenmediğinden çocuğu için özel okulu tercih edecektir. Belirli bir noktaya kadar yapılan harcamalar, bu bireyin faydasında azalmaya neden olmaktadır. Çünkü, harcamayı ödediği vergiler ile finanse etmesine karşılık, eğitim hizmetlerinden yararlanmamaktadır. Eğitim harcamaları, bir noktadan sonra eğitimin kalitesini bireyin istediği seviyeye getirecek ve birey bu seviyeden sonra çocuğunu devlet okullarına gönderecektir. Bu örnekteki birey, kamu harcamaları konusunda sözkonusu oylamada düşük seviyelerde farklı, yüksek seviyelerde farklı oy verecektir. Sonuçta, bu konu için yapılan oylamada, farklı seviyeler için farklı sonuçlar alınmakta, diğer bir anlatımla, bu örnekte çoğunluk kuralı altında dengeye ulaşılamamaktadır.

Tek ve çok zirveli tercihler incelendiğinde, çoğunluk kuralı altında her durumda aynı sonucun elde edilmesi için, yani dengenin sağlanması için tek zirveli tercihlerin yeterli olduğu ifade edilebilir. Tek bir kamu malının varılması ve bu konu ile ilgili özel mal bulunmaması durumunda, seçmenler kamusal mal ve hizmetlerin kalitesinin düşüklüğü ve yüksekliğine dayanarak kararlarını kamusal mal ve özel mal seçenekleri arasında değiştiremeyeceklerinden, tercihler genellikle tek zirveli olmaktadır.¹⁸ Bu durumda da her zaman dengeye ulaşmak mümkün olmaktadır.

Çoğunluk kuralı altında yapılan oylamalar sonucunda, iki özel durum ortaya çıkmaktadır. Bu özel durumlardan ilki, çoğunluk kuralı altında üç yada daha fazla alternatifin varlığı sonucu ortaya çıkan oylama paradoksudur.¹⁹ Bu özel durumlardan ikincisi ise, bireylerin karşılıklı çıkar elde etme istekleri sonucu ortaya çıkan oy değiş tokuşudur. Bu iki özel durum aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

1.2.1.1.3. Oylama Paradoksu

Çoğunluk kuralı altında her zaman bir sonuç elde edilemeyebilir. Bu durum oylama paradoksu ya da devri oylama paradoksu olarak adlandırılmaktadır.

Oylama paradoksunu açıklamak için Tablo 1'de örnek olarak verilen üç değişik seçmenin üç farklı konu üzerindeki tercihlerini kullanabiliriz.

¹⁸David A. STARRET, a.g.e., s.17.

¹⁹Peter J. COUGHLIN, Probabilistic Voting Theory, Cambridge University Press, Cambridge 1992, s.4.

sektör, tüm ekonomiyi veya ekonomideki belirli göstergeleri ele alabilir. Bu durumda, tüm ekonomik göstergeleri ele alan modeller ile bu çalışmada olduğu gibi, sadece enflasyon ve işsizlik oranını ele alan modeller farklılık göstermektedir. Temel yapı taşlarının incelenmesinden sonra, yukarıda da belirtildiği gibi, enflasyon ve işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi ele alan modeller incelenecektir.

Bu bölümde ayrıca, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin modellerin ortaya koyduğu açıklamalar ışığında, dalgalanmaları engellemek için alınacak önlemler sıralanmaktadır. Konuya ilişkin kuramsal çalışmalar incelendikten sonra ise, yapılan ampirik çalışmalar yer almaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'de de politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının geçerliliği, enflasyon ve işsizlik oranları ele alınarak, sorgulanmaktadır.

1.POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMININ GELİŞİMİ

Politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin görüş, temelde, birinci bölümde de üzerinde durduğumuz gibi, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden politikacıların ekonomiyi politik kazanç elde etme amacıyla yönlendirdikleri varsayımına dayanmaktadır.⁵²

İkinci dünya savaşı sonrası enflasyon ve işsizlik oranlarına ilişkin göstergeler, hükümetlerin popülariteleri ve izleyen ilk seçimlerdeki kazanma şansları açısından önem kazanmaya başlamıştır. Konu ile ilgili

---

⁵²Ann Mari MAY, "The Political Business Cycle: An Institutional Critique and Reconstruction", Journal of Economic Issues, Vol.21, No.2, June 1987, s.714.

gerçekleştirilen ampirik çalışmalar bu iki oranın önemini vurgulamaktadır. İşsizlik ve enflasyon oranı ele alındığında, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin olarak yapılan çalışmalar ışığında şu iki sonuç çıkmaktadır. İlk olarak, enflasyon ve işsizlik oranı gibi artışı rahatsızlık veren makroekonomik değişkenlerin varlığı ve bunların düzenlenmesi amacıyla yürütülen makroekonomik politikalar önem kazanmaktadır. Bu değişkenlerden birisini düzenleme amacı ile yürütülecek bir politika diğerinin sorun olması ile sonuçlanacaktır. Bu süreç defalarca tekrar ettiğinde ise, politik konjonktürel dalgalanmalar gündeme gelecektir. Yapılan çalışmalar ışığında ortaya çıkan ikinci sonuç ise, seçim dönemleri yaklaştığında partilerin genişletici politikalara yönelmesidir. Hükümet seçim öncesi popülaritesini arttırmak için bireylerin harcanabilir gelirlerinde artış yaratma yoluna gidebilir. Bu artışı ise, vergi indirimleri veya kamu harcamalarında yapacağı bir artışla gerçekleştirebilir. Bu amaçla, bireylerin harcanabilir gelirlerini arttırmak için yürütülen harcama programları seçimler yaklaştıkça daha büyük boyutlara ulaşacaktır. Bu bölümün ileriki kısımlarında da göreceğimiz gibi, bu sonuçları, yapılan ampirik çalışmalar ve Türkiye örneği de desteklemektedir.

Konuya ilişkin literatür, temel aldıkları varsayımlara göre, kendi içinde farklı sınıflandırmalar çerçevesinde incelenmektedir. Literatürde bu sınıflandırmalardan en yaygın olarak yer alanı ortodoks ve kurumsal yaklaşımlardır. Aşağıda, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımını inceleme açısından yararlı olacağına inandığımız ortodoks ve kurumsal yaklaşımlar kısaca açıklanmaktadır.

1.1. Ortodoks yaklaşım

Ortodoks yaklaşım, politikacıların sadece kendi çıkarlarını maksimize etme amacı ile hareket ettikleri varsayımı altında, bu politikacıların seçimlerden sonraki ilk yıllarda daraltıcı politika, seçimlerden önce ise genişletici politika izlemelerine dayanmaktadır. Bu varsayım, pek çok açıdan gerçekçi görünmemektedir. Gerçekçi olmamasının ilk nedeni, politikacıların özel çıkarlarını maksimize edecek şekilde davrandıkları varsayımının toplum çıkarına yönelik çalışan politikacıların varlığını inkar etmesidir. Çünkü, özel çıkar motivasyonuna yönelik hareket eden politikacılar her zaman söz konusu olmayabilir. İkinci olarak, politik davranışın statik, yani her toplumda ve her birey için değişmez olduğu varsayılmaktadır. Oysa, gerçek hayatta politik davranış kültürel farklılıklar gösterebilir. Üçüncü bir neden ise, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının tamamen bireylere değil, bireyin davranışlarını yönlendiren kurumlara da dayandırılması gereğidir. Oysa, ortodoks yaklaşım tamamen bireycidir ve kurumsal kısıtları gözönüne almamaktadır. Örneğin, gerçek hayatta, ekonomiyi yönlendirme sözkonusu olduğunda, başbakanın tekbaşına ekonomiyi yönlendirmesinin söz konusu olmadığı görülmektedir. Bu durumda, özel çıkar motivasyonunu amaçlayan başbakan, hem kendi partisinin hem de diğer partilerin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, başbakanın diğer partilerin desteği dışında, güvenilirliğini arttırmak için, basının desteğine de ihtiyacı vardır. Yukarıdaki ifadelerden özet olarak, ortodoks yaklaşımın kurumsal kısıtları gözardı ettiği anlaşılmaktadır.

1.2. Kurumsal Yaklaşım

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, ortodoks yaklaşım, politik konjonktürel dalgalanmalara özel çıkar ve oy maksimizasyonu peşinde koşan politikacıların tek başlarına neden olduklarını savunurken, kurumsal yaklaşım, politikacıların tek başlarına değil, desteklerine ihtiyaç duydukları kurumların yardımı ile karar alabildiklerini savunmaktadır.

Bu durumda, konu ile ilgili değişik faktörler ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerden ilki, seçim sonucu sözkonusu partinin tekrar seçilebilme olasılığıdır. Seçim öncesi ekonomiyi genişletme çabaları, politikacının tekrar seçilme durumu sözkonusu olduğu ve olmadığı durumlarda farklı olmaktadır. İkinci bir faktör, seçimlerin algılanan sonucudur. Bu durumda, politikacı oylama sonucu elde edeceği oy oranının düşük olacağını tahmin ediyorsa ekonomiye daha çok müdahale edecektir. Üçüncü faktör ise, partilerin çabalarının topluma iletilmesidir. Bu konu ileride de üzerinde duracağımız bilgilendirme konusu ve seçmenlerin rasyonel davranmaları ile yakından ilgilidir ve konuya ilişkin modellere farklı bir boyut kazandırmaktadır. Bu noktada, partiler ve toplum arasında bilgi ağı yaratması açısından, basın önem kazanmaktadır.

2.POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMINA İLİŞKİN MODELLER

Politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı, daha önce de ifade edildiği gibi, kamusal tercihler kuramı kapsamında kamu harcamalarının artışına açıklama getirmektedir. Bu kısımda, öncelikle politik konjonktürel

dalgalanmalar yaklaşımına katkıda bulunan çalışmalar özetlenecek, daha sonra konuya ilişkin modeller üzerinde durulacaktır.

2.1. Konu ile ilgili ilk çalışmalar

Bu konu üzerindeki ilk çalışma, politik konjonktürel dalgalanmalar kavramını ilk olarak ortaya atan Michal Kalecki⁵³ tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kalecki, İkinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirdiği çalışmasında, sadece durgunlukla ve işsizlikle mücadele yollarını bilmenin yeterli olmayacağını, olaya politik açıdan da bakılması gerektiğini savunmuştur. 1943'de yaptığı bu çalışmasında tam istihdamı sağlamaya çalışan hükümetin ekonomiye müdahalesini gözönüne almış ve olayı politik açıdan değerlendirmiştir. Kalecki'ye göre, dalgalanmaların ortaya çıkış nedeni, bu dalgalanmalarla mücadele yollarının bilinmemesi değil, hükümetin müdahalesine karşı duyulan korku, işçilerin disiplinlerindeki gevşeklik ve enflasyonist baskılardır. Ancak temel sorun, politikacıların seçim kaygıları sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yüksek enflasyon oranları sözkonusu olduğunda seçmenler bu durumdan hoşnutsuzluk duymakta ve yapılan ilk seçimlerde muhalefet partisini tercih etmektedirler. Seçilen parti, iş başına geldiğinde, seçim öncesi vaat ettiği anti-enflasyonist politikaları uygulamaya başlamaktadır. İzlenen bu politikalar sonucunda ise, işsizlik ve dolayısıyla hoşnutsuzluk artmakta, iktidar partisi için gelecek seçimlerde yenilgiye uğrama düşüncesi tekrar rahatsız edici hale gelmeye başlamakta, bu

⁵³ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız, Henner KLEINWEFERS, "Reflections on the Kalecki's Theory of Political Business Cycle", *Kyklos*, Vol:27, 1974.

kaygılar sonucunda ise, izlenen politikalarda tam tersine keskin dönüşler yaşanmaktadır. Diğer bir anlatımla, seçimlerin politikacılar üzerinde yarattığı baskılar, politikacıları başta enflasyon ve işsizlik olmak üzere bazı sorunlar üzerinde yoğunlaşmaya teşvik etmektedir. Ancak, politikacılar bu şekilde davranırlarken bir sorunun üzerine, diğerinde yeni bir sorun yaratma pahasına da olsa, çok gitmektedirler. Politikacılar, birbirine bağlı bu iki sorundan birisini çözümlerken diğerini gözardı etmekte, gözardı edilen sorun rahatsız edici boyutlara ulaştığında ise de tam tersi bir politika izlemeye başlamaktadırlar. Bu şekilde seçim kaygısı ile zıt politikalar arasında bocalayan partiler konjonktürel dalgalanmalara neden olmaktadır.⁵⁴

Kalecki'nin çalışmasında, dalgalanmaların ortaya çıkış nedenleri olarak sıraladığı, işçilerin disiplinlerindeki gevşeklik ve hükümetin müdahalesinden duyulan rahatsızlık ise şu şekilde açıklanabilir. Hükümetin ekonomiye müdahale etmesi işletmeleri rahatsız etmektedir. Bu işletmeler temelde, hükümetin istihdam sorununa karışmasından, hükümetin yatırım harcamalarından ve tam istihdamı koruma çabalarının ortaya çıkaracağı sosyal ve politik değişikliklerden hoşnutsuzluk duymaktadırlar. Çünkü bu işletmeler, özel yatırımları sonucu hükümet için önemli olan istihdam sorununa çözüm getirmekte ve bu nedenle devlet karşısında önemli bir güç kazanmaktadırlar. Hükümetin kendisinin aynı yolla istihdamı arttırmak istemesi bu işletmeler için devlet karşısında güç kaybı anlamına gelmektedir. Devlet, bu durumda, işletmeler açısından rakip durumuna geçmektedir ve işletmeler yatırıma yönelen devletin, ulaşım gibi, karlı gördüğü bazı alanlara

---

⁵⁴Henner KLEINEWEFERS, a.g.e., s.22.

kaymasından ve bu alanları yavaş yavaş devletleştirmesinden korkmaktadırlar. İşçilerin disiplinlerindeki esneklik konusuna gelince, işletmeler devletin tam istihdamı sağlamaya yönelik müdahaleleri sonucunda işsizlerin sayısının azalacağından korkmaktadırlar. Çünkü, işsizliğin yüksek olduğu bir ortamda hem işçi bulmak, hem de işçiler üzerinde disiplin kurmak daha kolay olacaktır. İşsizliğin düşük olduğu durumlarda ise, işçiler iş kaygısı olmaksızın üretimden daha fazla pay isteyeceklerdir. Bunun sonucunda ise, disiplinde bir bozulma yaşanacaktır. Kalecki'ye göre, işletme liderleri politik açıdan çok etkilidirler. Bu nedenle liderlerin tepkileri seçim kaygısı içinde olan partilerin politikalarını da etkileyecek, bu ise önceden açıklandığı şekilde, dalgalanmalara neden olacaktır.⁵⁵

Politik konjonktürel dalgalanmalara ilişkin daha sonra yapılan çalışmalar ve oluşturulan modeller, Kalecki'nin öne sürdüğü politik nedenler çerçevesinde ve Anthony Downs'ın oluşturduğu modelin varsayımları temel alınarak geliştirilmiştir. Politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin modellere geçmeden önce bu modellerin herbirinde bulunan, ortak temel yapı taşlarının incelenmesi yararlı olacaktır.

2.2. Yaklaşımın Temel Yapı Taşları

Politik konjonktürel dalgalanmalar modellerinin herbirinde ortak bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar, seçmen, hükümet, politik ve ekonomik sektördür. Aşağıda bu özellikler kısaca özetlenmektedir.

---

⁵⁵William NORDHAUS, "The Political Business Cycle" Review of Economic Studies, Vol.42, April 1975, s.385.

2.2.1. Seçmen

İlk bölümde temel varsayımlardan biri olarak ele alıp açıkladığımız rasyonel varsayımı seçmenler için de geçerli olmaktadır. Bu durumda seçmenler, rasyonel davranışlar sergilemekte ve ekonominin durumuna göre hükümetin önceki performansını değerlendirip, memnun olmadıkları zaman oylarını başka partilere kaydırmaktadırlar. İşte, politik konjonktürel yaklaşımına ilişkin modeller, seçmenlerin, bu şekilde, geçmişe dayanarak veya dayanmayarak karar vermesine göre farklılık göstermektedir.

2.2.2. Hükümet

Seçmenlerin davranışları için geçerli olan rasyonel varsayımı hükümet için de geçerli olmaktadır. Konuya ilişkin modeller, partileri oy piyasasında rekabet eden ve oylarını maksimize etmeye çalışan birimler olarak tanımlamaktadırlar. Konuya ilişkin bazı modeller, rasyonel davranan bir hükümetin, seçmenlerin tutumları hakkında tam bilgiye sahip olduğunu ve buna göre davrandığını varsayarken, bazı modeller de hükümetin tamamen eksik bilgi altında karar aldıklarını varsaymaktadır. Yapılan analizlerde hükümetler için geçerli olan seçim süresi, birbirini izleyen iki seçim arasındaki süredir. Ancak, her iki seçimde de aynı partinin seçileceği garanti ise, süre olarak iki seçim arasındaki süreyi kabul etmek hatalı olmaktadır.

2.2.3. Politik Sektör

Konuya ilişkin modeller parlamenter sistem varsayımı altında hareket etmekte ve rekabete yer vermektedir. Buna ilişkin yapılan varsayımlarda,

genellikle, seçim dönemleri sabittir, yani seçimler değişmeyen sabit aralıklarla düzenlenmektedir.

2.2.4. Ekonomik Sektör

Konuya ilişkin makro modellerin pek çoğu, ekonominin belirli alanlarını ele almaktadır. Yapılan çalışmaların büyük kısmı, enflasyon ve işsizlik oranı arasındaki değişim oranını, yani Phillips eğrisi ile tanımlanan ilişkiyi ele almaktadırlar. Pek az model ise, tüm ekonomiyi ele alarak analizlerini gerçekleştirmektedir. Bu açıklamalara göre, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin modeller ele aldıkları ekonomik göstergeler açısından aşağıdaki tabloda olduğu gibi sınıflandırılabilir.⁵⁶

Tablo 4

	Hükümetin Hedefi	
	Oy maksimizasyonu	Fayda maksimizasyonu
Büyüme	Fair(1975)	
Enflasyon ve İşsizlik	Nordhaus(1975) MacRea(1977) Lindbeck(1975,1976)	
Büyüme, Enflasyon ve İşsizlik		Frey ve Lau(1968) Frey ve Schneider (1975,1976)

⁵⁶ Bruno S. Frey, "Politico-Economic Models and Cycles", Journal of Public Economics, Vol.9, No.2, April 1978, s.208.

Enflasyon ve işsizlik oranını ele alan modeller, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı modellerinin tümünün temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmada da enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi temel alan modeller incelenmektedir.

2.3. Enflasyon ve İşsizlik Değişim Oranına İlişkin Politik Konjonktürel Dalgalanmalar Yaklaşımı Modelleri

Enflasyon-işsizlik değişim oranını temel alan modellere göre, oy maksimizasyonu amacı ile hareket eden ve seçmenlerinin tercihlerini bilen bir hükümetin varlığında, demokratik bir sistem, Phillips eğrisi üzerinde dengeye ulaşacaktır. Bu ilişkiyi temel alan modellerde, temelde, Phillips eğrisi kullanılarak analiz yapılmaktadır. Bilindiği gibi, Phillips eğrisi tam istihdam ve fiyat istikrarı arasındaki değişim oranını belirlemektedir. Buna göre, işsizlik oranı düşük olduğu zaman, parasal ücretlerdeki değişiklik oranı büyük olma eğilimindedir. Çünkü düşük işsizlik oranı sıkı bir emek piyasasını göstermektedir. Bu nedenle, işsizlik oranının düşük olduğu bir ekonomide parasal ücretlerin, kuvvetli bir talebe tepki olarak, işsizlik oranının yüksek olduğu bir ekonomiye göre daha hızlı bir biçimde yükseleceği beklenebilir.⁵⁷

Phillips eğrisi negatif eğimlidir. Buna göre, kısa dönemde işsizlik oranı yüksek olduğu zaman, enflasyon oranı düşük olmakta, işsizlik oranındaki bir azalma ise yüksek bir enflasyon oranı ile ilişkili olmaktadır. Bu durumda, karar organları işsizlik ve enflasyon oranı arasında bir değişim oranı

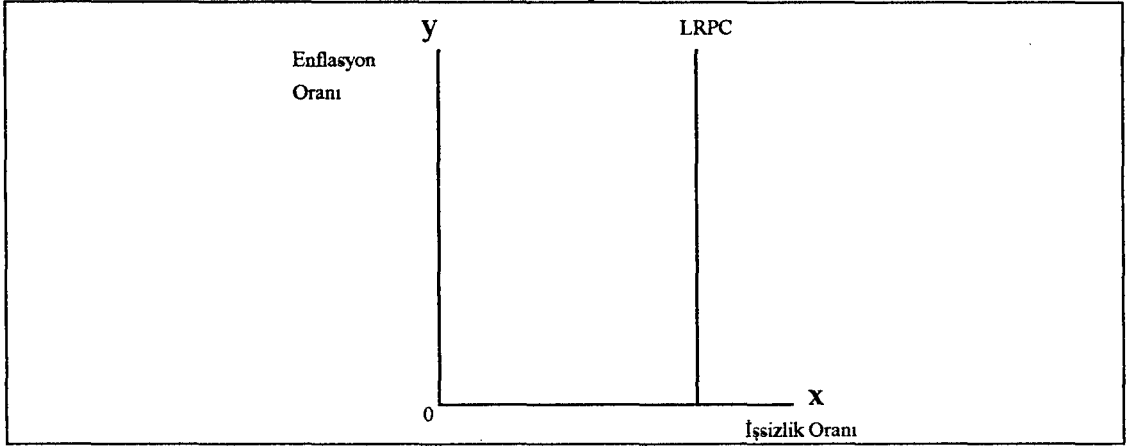
⁵⁷Beyhan ATAÇ, Maliye Politikası, Gelişimi, Araçları ve Uygulama Sorunları, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No.86, Eskişehir 1991, s.31.

belirlemek zorunda kalmaktadır. Bu seçim ise, Phillips eğrisi üzerinde bir noktanın belirlenmesini ifade etmektedir. Phillips eğrisine göre, hükümet kamu harcamalarını arttırmak yolu ile düşük bir işsizlik oranı sağlayabilir. Ancak bu seçim, eskisinden daha yüksek bir enflasyon oranına neden olacaktır. Politik konjonktürel dalgalanma modellerinin pek çoğu kısa dönem Phillips eğrisinin bu özelliğini kullanarak analizlerini gerçekleştirmektedir. Kısa dönem Phillips eğrisinin kullanılma nedeni ise, bu eğrinin gösterdiği ilişkinin uzun dönemde farklı şekil almasıdır. Keynesyen görüşü benimseyen ekonomistlerin istikrarlı saydığı enflasyon ve işsizlik arasındaki bu ilişki, monetaristler tarafından sadece kısa dönemde geçerli sayılmaktadır. Bilindiği gibi, monetaristlere göre, bu ilişki uzun dönemde doğrulanmamaktadır. Çünkü, kısa dönemde, talebi arttırarak işsizlik oranını değiştirmeye çalışmak, geçici olarak fiyatlar üzerinde yukarıya doğru bir baskı yaratarak işsizlik oranını azaltabilecektir. Ancak uzun dönemde, bu politika sadece enflasyonun hızlanmasına neden olacaktır. Uzun dönemde kişiler daha yüksek enflasyon oranlarını bekler hale geleceklerdir. Cari enflasyon oranı tamamen bilindiğinde ise, işsizlik doğal oranına geri dönecektir.⁵⁸ Bu durumda ise, uzun dönem Phillips eğrisi Şekil 9'da gösterildiği gibi, artan enflasyon oranları karşısında tek bir işsizlik oranını gösterecektir.

---

⁵⁸Beyhan ATAÇ, a.g.e., s.33.

Şekil 9

Politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımını enflasyon-işsizlik arasındaki değişim ilişkisini ele alarak inceleyen modeller Nordhaus modeli, rasyonel politik dalgalanma modelleri, partizan kuram ve rasyonel partizan kuramdır. Aşağıda bu modeller açıklanmaktadır. Bu modellerden Nordhaus modeli, son kısımda yapılacak olan Türkiye uygulamasına temel oluşturması nedeniyle, daha ayrıntılı incelenecektir.

2.3.1. Nordhaus modeli

William Nordhaus, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımını enflasyon-işsizlik arasındaki değişim ilişkisini ele alarak inceleyen ilk ekonomisttir.

Nordhaus, çalışmasında, demokrasilerde uzun dönem ve kısa dönem tercihleri ayrı başlıklar altında incelemiştir. Nordhaus, uzun dönemli tercihler başlığı altında, uzun dönemde genel eğilimi, kısa dönemli davranış başlığı altında ise, iktidardaki parti için optimal olan davranışı incelenmiştir.

Nordhaus, seçimler öncesi politikacıların oy kaygısı ve iktidara gelme

hırsı ile ekonomiyi aşırı körüklediklerini, kamu harcamalarının bu nedenle artış gösterdiğini, seçim sonrası ise bu durumun tersine döndüğünü savunmuştur.⁵⁹ Nordhaus'a göre, politikacılar bu şekilde davranırlarken kısa dönem Phillips eğrisi ile sınırlandırılmaktadırlar. Bu durumda, seçim öncesinde politik çıkar güdülerek ekonominin aşırı körüklenmesi, kamu harcamalarının bu dönemde artmasına, dolayısıyla enflasyon oranlarının yükselmesine neden olmaktadır. Aynı dönemde, kısa dönem Phillips eğrisinin gösterdiği enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkiye paralel olarak işsizlik oranlarında da bir düşme olmaktadır.

Nordhaus, kısa dönemde işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki değişim oranının uzun döneme göre daha yüksek olduğunu, diğer bir anlatımla, işsizlik oranındaki bir değişimin kısa dönemde daha az enflasyon artışına neden olacağını savunmuştur. Nordhaus kısa ve uzun dönem arasındaki bu farklılığın iki nedenden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Bu nedenlerden birincisi, işsizlik oranındaki bir değişikliğin önce parasal ücretleri etkilemesi, parasal ücretlerdeki bir değişikliğin daha sonra fiyatlar üzerinde etkili olmasıdır. Bu gecikmenin süresine göre de kısa ve uzun dönem arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. İkinci neden ise, fiyatlardan ücretlere doğru bir etkileşimin söz konusu olmasıdır. Yüksek enflasyon oranları gelecekte daha yüksek enflasyon beklentisine neden olmakta, daha yüksek enflasyon beklentisi ise, işçilerin daha yüksek ücret beklentisi içine girmesine neden olmaktadır. Bu iki nedenden dolayı işsizlik ve enflasyon

---

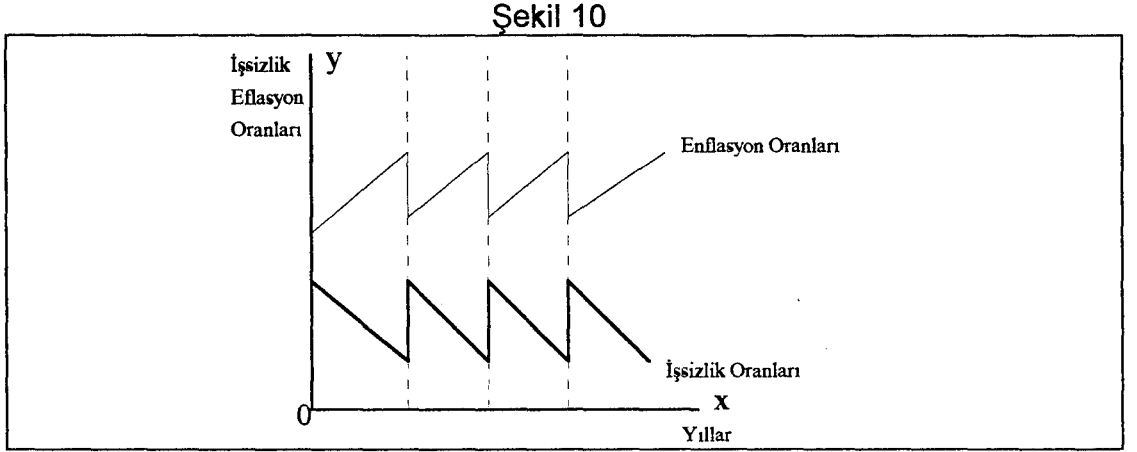
⁵⁹ William NORDHAUS, a.g.e., s.380.

oranları arasında var olan ilişki uzun dönemde kısa döneme oranla daha diktir.

Nordhaus analizlerini enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi temel alarak gerçekleştirirken bazı varsayımlara göre hareket etmektedir. Bu varsayımlar kısaca şu şekilde özetlenebilir. İşsizlik oranı karar organlarının istedikleri zaman istedikleri oranda belirleyebilecekleri bir değişkendir. Nordhaus bu oranın değişik koşullar altında nasıl belirlendiği ile ilgilenmektedir. Diğer bir varsayım, politikacıların sadece kendi çıkarlarını düşünmeleri, partizan amaç gütmemeleri ve bunun sonucunda sabit bir politika izlemeleri, seçmenlerin ise, kararlarında geçmiş dönemleri gözönünde bulundurmamalarıdır. Diğer bir anlatımla, seçmenler karar verirken son seçimleri ve sonuçlarını gözönüne almamakta ve o andaki duruma göre kararlarını vermektedirler. Bu varsayım altında, seçmenler partilerin iş başındayken yaptıklarını unutmakta, geçmişteki izlenimlerini büyük oranda gözardı etmekte, sadece seçim yaklaştığında kendilerine verilen umutları değerlendirmektedirler. Bu durumda, partilerin neden seçimin hemen öncesi kamu harcamalarını arttırmak ve seçim ekonomisine yönelme yolu ile seçmenlerin oylarını çekmek istedikleri daha iyi anlaşılabilir. Son varsayım olarak ise, seçim sürelerinin değişmez olduğu, diğer bir anlatımla değişmeyen eşit aralıklarla düzenlendiği kabul edilmektedir.

Nordhaus, seçim dönemleri ile enflasyon ve işsizlik oranları arasında öne sürdüğü bu ilişkiyi doğrulamak için 9 ülkenin birbirini izleyen 5 seçim dönemini ele almış ve bu ülkelerdeki enflasyon, işsizlik oranlarındaki değişimi seçim dönemleri itibariyle gözlemlemiştir.

Şekil 10'da Nordhaus'un çalışmasında elde ettiği sonuç özetlenmektedir.⁶⁰

Nordhaus oluşturduğu bu model çerçevesinde bazı sonuçlara ulaşmıştır. Bu sonuçlar ise, aşağıda özetlenmektedir

- i) Her hükümet aynı şekilde davranmaktadır.
- ii) Yönetim süresinin sonuna doğru iktidar partisi kısa dönem Phillips eğrisinin avantajlarını kullanmak için ekonomiyi körüklemektedir.⁶¹
- iii) Seçim öncesi, gerçekleştirilen ekonomik gelişme nedeniyle kamu harcamaları ve enflasyon oranlarında artış gözlenmektedir. Seçim sonrası ise, seçim öncesinin tam tersi bir politika benimsenmekte ve bunun sonucunda enflasyon oranları düşmektedir.

Nordhaus'un gerçekleştirdiği bu model bazı açılardan eleştirilmekte ve tartışılmaktadır. Bu eleştiriler, seçmenlerin sistematik olarak hataya düştükleri,

⁶⁰ William NORDHAUS, a.g.e., s.396.

⁶¹ William NORDHAUS, a.g.e., s.392.

yani, her seçim öncesi ekonomideki genişlemenin maliyetinin seçim sonrası daralma olduğunu anlayamamalarıdır.

2.3.2. Rasyonel politik dalgalanma modelleri

Politik konjonktürel dalgalanmalara ilişkin modeller rasyonel beklentiler kuramının katkıları ile de farklı bir boyut kazanmıştır. Bilindiği gibi, rasyonel beklentiler kuramına göre, kişilerin bugünkü davranışlarını belirleyen temel öğe, gelecek ile ilgili beklentilerdir. Kişiler bu beklentilerinde rasyoneldirler. Yani, üretici, tüketici olarak bütün kişiler piyasa göstergelerinin hepsini yakından incelerler ve ellerindeki bütün bilgileri kullanarak geleceğe ilişkin beklentilerini biçimlendirirler. Bu durumda, onlar beklentilerinde sürekli sistemli hatalar değil, sistemli olmayan hatalar yapacaklardır. Bu kuram kişilerin hiç hata yapmayacaklarını değil, aynı tür hatayı gerekli bilgiye sahip oldukları sürece uzun süre tekrarlamayacaklarını ileri sürmektedir.⁶²

Rasyonel beklentiler yaklaşımının gelişmesi ile politik konjonktürel dalgalanma modellerinin varsayımları da değişmiştir. Bu nedenle bu konuda yapılan çalışmalar diğer modellere göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmalara göre, örneğin, ekonomik araçların rasyonel olduğu varsayımı, ekonominin para politikasından daha az etkilenmesine neden olmaktadır.⁶³

Rasyonel politik konjonktürel dalgalanma modellerine göre, alınacak karara ilişkin tüm bilgiler mevcuttur ve seçmenler tarafından kullanılmaktadır.

⁶²Beyhan ATAÇ, a.g.e., s.16.

⁶³Alberto ALESINA , Nouriel ROUBINI, "Political Cycles in OECD Economies", Review of Economic Studies, Vol.59, No:4, October 1992, s.664.

Seçmenler, rasyonel olarak, seçtiklerinde kendilerine en çok faydayı sağlayacak aday için oy kullanmaktadırlar ve seçmenlerin fayda fonksiyonları arasında fark bulunmamaktadır.

Bu modeller, temelde, yukarıda da açıkladığımız gibi, Nordhaus'un modeline benzemektedir. Ancak seçmenlerin rasyonelliği ve politikacıların amaçları hakkında bilinçli olmaları açısından farklılık göstermektedir. Bu nedenlerden dolayı bu dalgalanmalar Nordhaus'un modelinden daha kısa süreli dalgalanmalarla sonuçlanmaktadır.

2.3.3. Partizan Kuram

Bu kuram, rasyonel olmayan beklenti temeline dayanmaktadır. Buna göre, politikacılar ve farklı partiler değişik grupların çıkarlarını gözetmektedirler. Her seçmen bu partizan farklılığın bilincindedir ve ona göre oy kullanmaktadır. Bu model farklı partilerin Phillips eğrisi üzerinde farklı noktalar saçıktıklarını göstermektedir. Buna göre, sol parti iş başındayken, sağ partinin başta olmasına göre enflasyon daha yüksek, işsizlik ise daha düşük seviyelerde olacaktır.

Partizan kuram rasyonel beklentileri gözönüne almamaktadır. Ancak seçmenlerin belirli bir görüşü benimsediklerini ve bu doğrultuda oy kullandıklarını, partilerin ise, kendi özel çıkarlarından çok kendisini destekleyen grupların tercihleri doğrultusunda hareket ettiklerini varsaymaktadır.

Bu konu ile ilgili çalışmalar yapan Hibbs,⁶⁴ çalışmaları sonucunda, yüksek işsizlik oranları, düşük büyüme oranları ve düşük enflasyon oranları sözkonusu olduğunda üst sınıfın bundan karlı çıkacağı sonucuna varmıştır.

2.3.4. Rasyonel Partizan Kuram

Rasyonel partizan kuram modellerinin temel varsayımı, enflasyon oranındaki farklılıkların hükümet değişikliği ile aynı anda gerçekleşmesi durumunda, ekonomide geçici dalgalanmaların ortaya çıkmasıdır. Bu modelden aşağıda özetlenen test edilebilir sonuçlar çıkmaktadır.⁶⁵

- i) Sağ (sol) parti iktidara ilk geldiğinde işsizlik oranı doğal oranının üstünde (altında) olacaktır.
- ii) Fiyatlar ve beklentiler düzenlendikten sonra işsizlik ve üretim doğal oranına geri dönecektir. Bu uyum döneminden sonra ekonomi, iktidardaki partiden bağımsız olacaktır.
- iii) Sol partilerin işbaşında olduğu süre boyunca enflasyon yüksek seyredecektir. Diğer bir anlatımla ekonomi normal seviyesine dönse bile enflasyon oranı yüksek oranlarda seyredecektir.

3. POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALARI ENGELLEMELER İÇİN ALINACAK ÖNLEMLER

Yukarıda politik konjonktürel dalgalanma modellerine ilişkin bazı açıklamalar yaptık. Şimdi de bu dalgalanmaları engelleyecek bazı önlemler

⁶⁴Alberto ALESINA, Nouriel ROUBINI, a.g.e., s.666.

⁶⁵ Alberto ALESINA, Nouriel ROUBINI, a.g.e., s.669.

üzerinde durmak istiyoruz. Aşağıda, altı ana başlık altında toplanan bu önlemler yer almaktadır.

i) İlk önlem, klasik politik çözümdür. Yani, seçmenleri bilgilendirmek ve bu yolla ekonomik politikaların gerçek amaçlarını anlamalarına yardımcı olmaktır. İletişim ve bilgi transferinin ucuz ve kolay olduğu bir ortamda uzun dönemde politik konjonktürel dalgalanmalar ortadan kalkacaktır.

ii) İkinci önlem ise, seçim dönemlerinin karar aşamasındaki önemini araştırmaya ilişkindir. Yapılan ampirik çalışmalar seçim aralıklarının uzunluğunun bu konuda etkili olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, seçim dönemleri ne kadar uzun olursa politik konjonktürel dalgalanmaların ortaya çıkma olasılığı o derece azalmaktadır.

iii) Üçüncü önlem, ekonomiyi, partizan amaçlardan etkilenmeyecek ve bu politikayı bu doğrultuda etkilemeyecek kişilere emanet etmektir. Bu çözüm, geçmişte, Amerika'da uygulanan, para politikasını merkez bankalarının sorumluluğuna bırakma politikasına benzetilebilir. Fakat, bu şekilde bağımsız bir birimin değişik açılardan fayda ve maliyetini yapmak ve sonucu tahmin etmek mümkün değildir.

iv) Dördüncü önlem gelirler politikasıdır. Bu politika, politik konjonktürel dalgalanmaları, enflasyon ve işsizlik oranı arasındaki değişim oranını ortadan kaldırarak önleyebilir. Örneğin, Phillips eğrisi iş gücü programları, ücret ve fiyat kontrolleri gibi yöntemlerle sola doğru kaydırılabilir. Daha önce belirtildiği gibi, Nordhaus'a göre, politik konjonktürel dalgalanmaların şiddeti uzun dönem Phillips eğrisinin eğimine bağlı olmaktadır. Bu eğrinin düzleştirilmesi bu ilişkiyi yok edecektir.

v) Beşinci çözüm ise, politikacılar için planlama yapmanın zorunlu hale getirilmesidir. Bu durumda partilerin baştan, politikalarını ortaya koymaları ve yönetim süreleri boyunca yapacaklarını belirlemeleri sağlanacaktır.⁶⁶ Nordhaus, bu çözüm ile ilgili bir çalışma gerçekleştirmiş ve bu çalışma sonucunda politik konjonktürel dalgalanmaların Amerika, Kanada ve Japonya gibi plansız ülkelerde daha fazla olduğu, Fransa gibi planlı ülkelerde ise bu dalgalanmaların daha az yer aldığı ortaya konulmuştur.

vi) Altıncı ve son önlem ise, enflasyona karşı endekslemedir. Enflasyona karşı endeksleme ile her dönem politik konjonktürel dalgalanmalar azalma gösterecektir.⁶⁷

4. KONUYA İLİŞKİN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Bu konu ile ilgili yapılan pek çok çalışma sadece Amerikan ekonomisine ilişkin verilere dayanmaktadır. Birden fazla ülkeyi ele alarak gerçekleştirilen çalışmalar ise azınlıktadır. Birden fazla ülkenin ele alındığı çalışmalara en önemli örnek Alt'ın, OECD ülkelerini ele alarak gerçekleştirdiği çalışmadır.

Bu çalışmada Avusturalya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Japonya, İrlanda, İtalya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika'ya ilişkin ekonomik veriler kullanılmış ve bu ülkelerin büyüme oranları, enflasyon ve işsizlik oranları ele

⁶⁶William NORDHAUS, a.g.e., s.398.

⁶⁷Byung Hee SOH, "Political Business Cycles in Industrialized Democratic Countries", *Kyklos*, Vol.39, No.1, 1986, s.39.

alınarak yukarıda açıklanan modellerin geçerliliği istatistiksel olarak test edilmiştir.

Aşağıda, bu çalışmadan elde edilen sonuçlar özetlenmektedir,

i) Örnek olarak alınan ülkelere ilişkin sonuçlar Nordhaus'un modelini desteklememektedir. Destekleyici sonuçlar sadece iki ülkede alınmıştır. Özet olarak, bu çalışmaya göre, Nordhaus'un ortaya attığı model geçersiz olmaktadır.

ii) Bu çalışmada, rasyonel partizan kuramı destekler şekilde, parti farklılıklarının işsizlik oranı üzerinde ve uzun dönem enflasyon oranı üzerinde etkili olduğu ortaya konulmaktadır.

iv) Yine bu çalışmada partizan kuramın, enflasyon üzerindeki etkileri desteklenmektedir.

5. TÜRKİYE UYGULAMASI

Yukarıda politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına ilişkin değişik modeller incelenmişti. Bu kısımda şimdi, Türkiye için genel bir eğilimin ortaya çıkarılması açısından, bu modellerden seçim dönemleri ile enflasyon ve işsizlik oranları arasında bağlantı kuran Nordhaus modeli test edilecektir. Bilindiği gibi, Nordhaus modelinde, seçim öncesi dönemde politikacıların oy kaygısı ile ekonomiyi aşırı körükledikleri, bu durumun sonucunda ise, seçim öncesi enflasyon oranlarının artış gösterdiği, işsizlik oranlarının ise düşüş gösterdiği varsayılmaktadır. Yine bu modele göre, seçim sonrasında durum tam tersine dönmektedir, yani enflasyon oranları düşmekte, işsizlik oranları ise yükselmektedir.

Bu çalışmada da, modelin geçerliliğinin test edilebilmesi amacıyla, ülkemiz için yıllar itibariyle, enflasyon ve işsizlik oranlarına ilişkin veriler seçim dönemleri ile ilişkilendirilmekte ve bu iki oranın seçim öncesi ve seçim sonrası gelişmeleri gözlemlenmektedir. Bu amaçla ele alınan enflasyon ve işsizlik oranlarına ilişkin veriler 1978-1995 dönemine ilişkindir. Bu dönemin ele alınma nedeni, işsizlik oranlarına ilişkin verilerin 1978 yılı öncesi farklı kriterler baz alınarak hesaplanmasıdır. 1987 yılı öncesi işsizlik oranlarına ilişkin verilerin analize dahil edilmemesi nedeniyle enflasyon oranlarına ilişkin veriler de bu dönemle sınırlandırılmıştır.

Çalışmada ele alınan ve birbirini izleyen iki genel seçim arasındaki süre olarak kabul edilen seçim dönemleri ise, 1983, 1987, 1991 ve 1995 genel seçimleridir.

Bu analiz gerçekleştirilirken önce, ülkemize ilişkin enflasyon oranları ve işsizlik oranları tek tek ele alınarak her iki değişkenin yıllar itibariyle göstermiş oldukları gelişimler gözlemlenecek, daha sonra ise, bu iki değişken birlikte değerlendirilerek, genel bir eğilimin ortaya konulabilmesi amacıyla, Nordhaus modelinin Türkiye için geçerliliği test edilecektir.

Tablo 5, 1978-1995 dönemi enflasyon oranlarını göstermekte, Şekil 11'de ise, seçim dönemleri, genel seçim yapılan yıllar işaretlenerek belirlenmekte ve bu dönemlerde enflasyon oranlarının gelişimi gösterilmektedir.

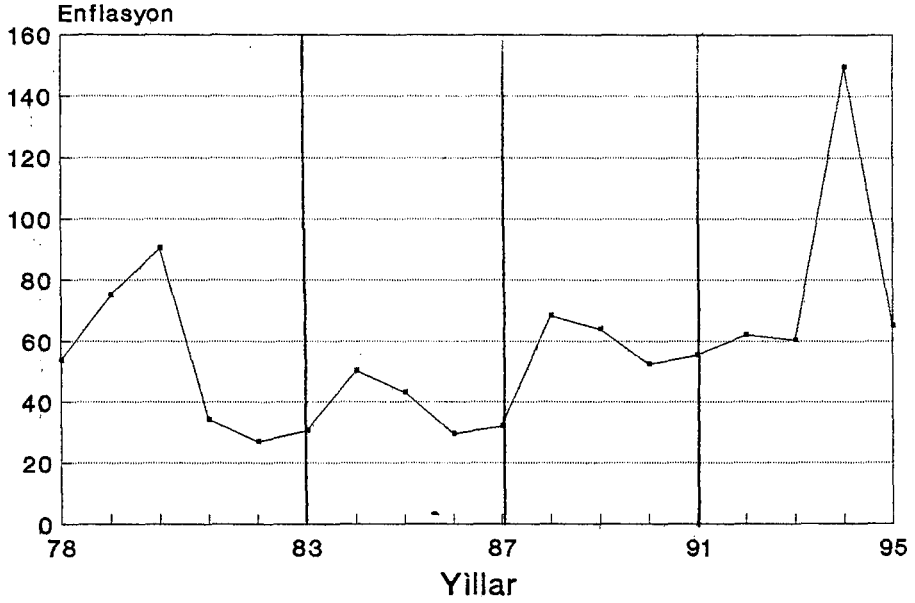
Tablo 5

YILLAR	ENFLASYON ORANLARI
1978	53,6
1979	75,1
1980	90,3
1981	34,1
1982	27,0
1983	30,5
1984	50,3
1985	43,2
1986	29,6
1987	32,0
1988	68,3
1989	63,9
1990	52,3
1991	55,4
1992	62,1
1993	60,3
1994	149,6
1995*	64,9

Kaynak:DİE

*1995 enflasyon oranı Nisan 1995 itibariyle alınmıştır.

Şekil 11
Enflasyon Oranları

Tablo 5 ve Şekil 11'in incelenmesinden Türkiye'de enflasyon oranlarının 1982, 1985, 1986, 1990, 1993 ve 1995 yılları dışında, genel olarak sürekli bir artış eğilimi içinde olduğu görülmektedir. Seçim öncesi ve seçim sonrası dönemler itibariyle inceleme yapıldığında ise, enflasyon oranlarının, 1995 genel seçimleri öncesi dışında, çalışmada ele alınan diğer genel seçimlerin öncesinde ve sonrasında artış gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 6'da ise, 1978-1995 dönemi işsizlik oranları yıllar itibariyle gösterilmektedir. Şekil 12'de de seçim dönemleri, genel seçim yapılan yıllar işaretlenerek belirtilmekte ve bu dönemlerde işsizlik oranlarının gelişimi gösterilmektedir.

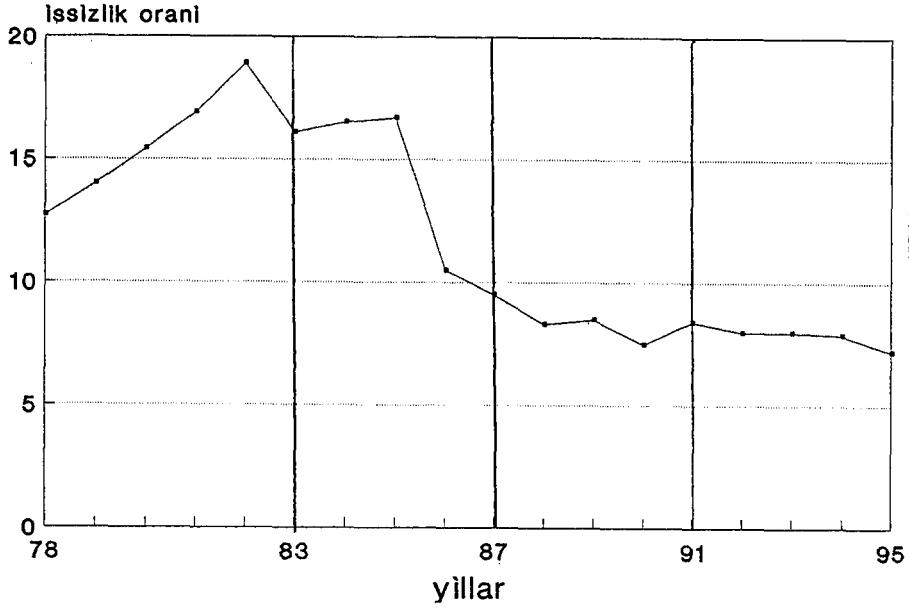
Tablo 6

YILLAR	İŞSİZLİK ORANLARI
1978	12,7
1979	14,0
1980	15,4
1981	16,9
1982	18,9
1983	16,1
1984	16,5
1985	16,7
1986	10,5
1987	9,5
1988	8,3
1989	6,4
1990	7,4
1991	8,3
1992	8,0
1993	8,0
1994	7,9
1995	7,2

Kaynak: DİE

1995 işsizlik oranı Nisan-1995 itibariyle alınmıştır.

Şekil 12
İşsizlik Oranları

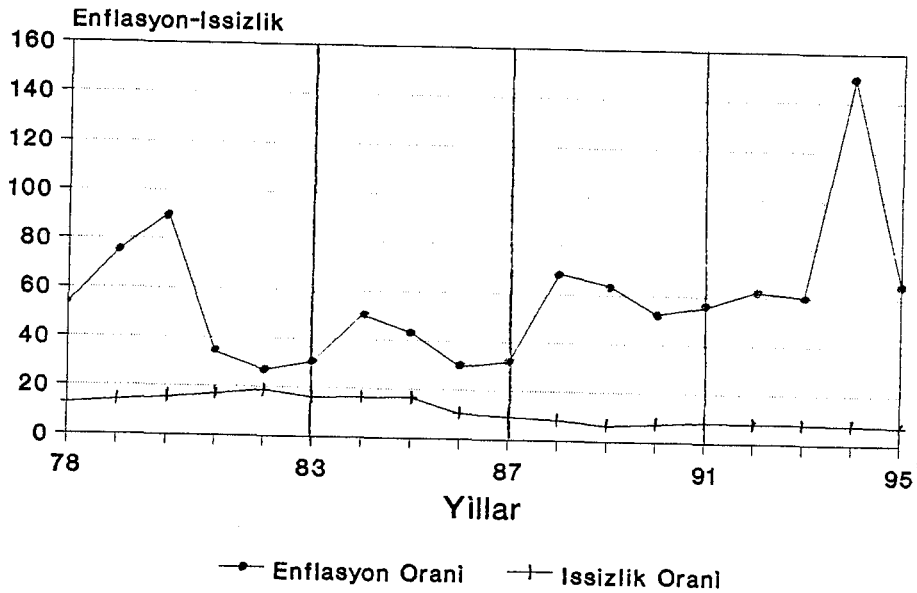
Tablo 6 ve Şekil 12'nin incelenmesinden, Türkiye'de işsizlik oranlarının 1985 yılına kadar 1983 yılı dışında artış gösterdiği, daha sonraki yıllarda ise, 1990 ve 1991 yılları dışında düşüş gösterdiği anlaşılmaktadır. İşsizlik oranları seçim öncesi ve seçim sonrası dönemleri itibariyle incelendiğinde ise, işsizlik oranlarının her seçim döneminde farklı gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Örneğin, Tablo 6'dan da görüleceği gibi, 1983, 1987 ve 1995 genel seçim yılları öncesinde işsizlik oranları düşüş göstermekte, 1991 yılında ise bir önceki yıla göre artış göstermektedir. Ayrıca aynı tablodan, işsizlik oranlarının 1983 seçimleri sonrasında artış, 1987 ve 1991 seçimleri sonrasında ise düşüş gösterdiği görülmektedir.

Enflasyon ve işsizlik oranlarına ilişkin verilerin ele alınan seçim dönemleri itibariyle ayrı ayrı incelenmesinden sonra, şimdi de her iki

değişken birlikte ele alınarak Nordhaus modelinin Türkiye için geçerliliği ele alınan dönem için test edilmeye çalışılacaktır.

Şekil 13, seçim dönemleri itibariyle enflasyon oranı ve işsizlik oranının birbirleri ile ilişkisini göstermek amacıyla düzenlenmiştir.

Şekil 13
Enflasyon-İşsizlik Oranları

Şekil 13'ün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, çalışmada ele alınan 1978-1995 seçim dönemleri arasında ülkemizde enflasyon ve işsizlik oranları Nordhaus modeline paralel bir gelişme göstermemektedir. Diğer bir anlatımla, burada, Nordhaus modelinde öne sürülen seçim öncesinde artan, seçim sonrasında düşen enflasyon oranları ve seçim öncesinde düşen, seçim sonrasında artan işsizlik oranlarından söz etmek mümkün

Tablo 1

Seçmenler	Konular		
	A	B	C
I	1	2	3
II	2	3	1
III	3	1	2

Tablo 1'de, her satır I., II., ve III. seçmenin A,B ve C konularına yönelik tercihlerinin sıralamasını vermektedir. Sadece A ve B konuları oylandığında I. ve II. seçmen A'yı B'ye tercih edeceğinden çoğunluk kuralı altında A kazanacaktır. Sadece B ve C oylandığında I. ve III. seçmen B'yi C'ye tercih edecek ve B kazanacaktır. Sadece A ve C oylandığında ise II. ve III. seçmenler C'yi A'ya tercih edecekler ve C kazanacaktır. Daha önce rasyonalite varsayımlarında açıkladığımız tutarlılık varsayımı burada da geçerlidir. Fakat bu örnekte olduğu gibi çoğunluk kuralı altında toplumun her zaman ortak bir tercihi oluşmamaktadır. Böyle bir durumda, çoğunluk kuralı altında tek bir sonuç elde edilmeyecek ve konuların oylanma sıraları önem kazanacaktır. En son kazananın iki türlü çiftleştirme yöntemi ile belirleneceği varsayılırsa, ilk çiftleştirmeye göre sonuç değişecektir. Bu durumda, önce A ve B konularının oylanması, kazanan ile de C konusunun

Tablo 2

Seçmenler	Oylanacak Konular		
	A	B	C
I	-2	-2	-3
II	5	-2	6
III	-2	5	-1

Tablo 2'de her kolon A,B ve C konularının herhangi birinin kabul edilmesi durumunda I., II. ve III. seçmenin elde ettiği faydadaki değişimi göstermektedir. Çoğunluk kuralı altında, I. seçmen A, II. seçmen B, III. seçmen ise C konularını tercih edeceklerdir. Bu durumda, oy değiş-tokuşuna gidilmeden, A, B ve C konularından hiçbirisi kabul edilmeyecektir. Ancak, I. ve II. seçmen oy değiş-tokuşuna gittiklerinde, A konusunun seçilmesinden fayda sağlayan I. seçmen, II. seçmenin A konusunu desteklemesi koşulu ile doğrudan fayda sağlamadığı B konusunu destekleyecektir. Bu durumda, oy değiş-tokuşu ile, her iki seçmenin fayda sağlayacağı şekilde, iki konu da kabul edilmiş olmaktadır.²³

1.2.1.2. Temsili Demokrasilerde Kamusal Tercihler Kuramı

Seçmen sayısının çok fazla olduğu durumlarda bireylerin alınacak kararlar için doğrudan oylamaya katılması zaman ve teknik açılardan imkansızlaşmaktadır. Bu durumda, karara katılan bireyleri karar aşamasında

²³Dennis C. MUELLER, 1984, a.g.e., s.34.

temsil edecek, onların yerine oylamaya katılacak temsilcilere gereksinim duyulmaktadır.

Seçmen sayısının az olduğu durumlarda seçmenler doğrudan oylamaya katılmaktadırlar. Bu şekilde yapılan oylama ve sonuçlarını doğrudan demokrasiler başlığı altında incelemiştik. Ancak, önceden de belirttiğimiz gibi, doğrudan demokrasinin getireceği zaman kaybı demokrasiyi temsili demokrasiye doğru itmektedir.

Temsili demokrasilerde temsilcilerin görevleri, tek tek fayda fonksiyonlarının elde edilmesine imkan bulunmayan seçmenlerin tercihlerini gruplar halinde toplayarak hükümete iletmek ve hükümetin programları hakkında seçmenleri bilgilendirmek, onları ikna etmektir. Ayrıca, bu işi başarıyla yürütmek için konuyla ilgili bir uzmanın varlığı gerekmektedir. Bu anlamda, temsili demokrasilerde temsilciler, uzman görevi üstlenmektedirler.²⁴

Seçmenin kendisi ile vereceği oyun belirleyeceği sonuç arasında bir aracının bulunması oylama sürecinin özellikleri ve etkinliği ile ilgili yeni bazı konular ortaya çıkarmaktadır. Çünkü, bu temsilciler seçmenler gibi rasyoneldirler ve faydalarını maksimize etmeye çalışmaktadırlar. Adayların faydalarını maksimize etmeleri ise, ancak temsilci olarak seçilmeleri ve diğer adaylardan daha fazla oya sahip olmaları ile mümkün olmaktadır.²⁵

Temsili demokrasi üzerine yapılan çalışmalar Anthony Downs'ın oluşturduğu çatı çerçevesinde geliştirilmiştir.²⁶ Downs modeli, ikinci bölümde

²⁴Anthony DOWNS, a.g.e., s.88.

²⁵Gianluigi GALEALTİ, Albert BRETON, "An Economic Theory of Political Parties", *Kyklos*, Vol:39, 1986, s.48

²⁶Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız, Anthony DOWNS, a.g.e.

inceleyeceğimiz politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına da temel oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle, çalışmada ilk önce Downs'ın oluşturduğu iki partili sistem modeli ayrıntılı olarak incelenmekte, daha sonra ise, iki partili sistemin bir uzantısı olan ortanca seçmen üzerinde durulmaktadır.

1.2.1.2.1.İki Partili Sistem: Downs Modeli

Downs modeli hem kamusal tercihler kuramının hem de ikinci bölümde ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının temelini oluşturmaktadır.

Downs çalışmalarını, temsili demokrasi çerçevesinde ve demokratik bir toplum için en az iki partinin var olması gerektiğini savunduğu için, iki partili sistem çerçevesinde gerçekleştirmiştir.²⁷ Downs analizlerini gerçekleştirirken de çoğunluk kuralını benimsemiştir.

Downs, modelinde demokratik sistemlerde bireyler ve hükümet açısından hangi davranışların rasyonel olduğunu incelemektedir. Modelin temel varsayımı, her hükümetin politik desteğini maksimize etmek istemesine dayanmaktadır. Modelde, ayrıca, periodik seçimlerin yapıldığı demokratik bir toplumun var olduğu ve muhalefet partisinin seçilmeyi, iktidar partisinin ise yeniden seçilmeyi amaçladığı varsayılmaktadır.

Geleneksel olarak ekonomik kuram, hükümetin sosyal faydayı veya sosyal refahı maksimize etmeyi amaçladığını varsaymaktadır. Downs'ın

---

²⁷Anthony DOWNS, a.g.e., s.135.

modeli bu düşünceden fayda yerine oyların maksimizasyonunu temel alması açısından farklılık göstermektedir.

Downs'a göre, hükümetler hedeflerine ulaşırlarken üç kısıt altında hareket etmektedirler. Bu kısıtlar, muhalefet partilerinin varlığını garanti eden demokratik yapı, rasyonel seçmenlerin varlığı ve belirsizliktir. Bu kısıtlar aşağıda ayrıntılı olarak incelenmektedir.

i) Muhalefet partilerinin varlığını garanti eden demokratik bir yapı

Bir toplumda demokratik yapının varlığını garanti eden birtakım koşullar bulunmaktadır. Bu koşullar şu şekilde özetlenebilir.

i)Yapılan seçim sonucunda, tek bir parti veya parti koalisyonları yönetimi almaya hak kazanmalıdır.

ii)Bu seçimler hiçbir partinin tek başına değiştiremeyeceği periodik aralıklarla düzenlenmelidir.

iii)Toplumdaki, yerleşik ve kanunla belirtilmiş oy verme yeterliliğine sahip tüm yetişkinler her seçimde oy kullanabilmelidir.²⁸

iv) Her seçmen her seçimde sadece bir oy kullanmalıdır.

v)Seçim sonucunda çoğunluğun desteğini alan parti veya koalisyon diğer seçimlere kadar yönetimi elinde bulundurmalıdır.

vi) Kaybeden partiler yasal olmayan yollarla kazanan partinin görevlerini yerine getirmesini engellememelidir.

vii)Kazanan parti diğer bireylerin ve partilerin politik faaliyetlerini engellememelidir.

viii)Her seçimde iki yada daha çok parti rekabet etmelidir.

---

²⁸DOWNS bazı demokrasilerde kadınların ve yerleşik yabancıların oy kullanamadıklarını belirtmiş ve demokratik bir rejimin varlığı için bu şekilde bir dışlamanın olmaması gerektiğini savunmuştur.

ii) Rasyonel seçmenlerin varlığı

Downs'ın modelinde kişilerin rasyonel olmalarının yanında bencil oldukları da savunulmuştur. Her birey kendi çıkarlarını maksimize edecek şekilde rasyoneldir. Partiler de aynı şekilde çıkarlarını maksimize etme amacı ile hareket etmektedirler. Downs'a göre, partiler, politikalarını yürütmek için seçimi kazanmayı amaçlamak yerine, seçimi kazanmak için politikalar oluşturmaktadırlar.

iii) Belirsizlik

Downs'a göre, demokratik düzenlerde hükümet belirsizlik altında hareket etmektedir.²⁹ Belirsizlik, bir konu hakkında kesin bilgi elde edinememe durumudur ve belirsizlik altında sonuçlar önemli ölçüde değişmektedir. Pek çok belirsizlik durumu, yeterli verinin bulunabileceği durumlarda bilgi toplama yolu ile kaldırılabilir. Belirsizlik, seçmenleri değişen belirsizlik dereceleri altında gruplara ayırmaktadır. Belirsizlik seviyesi en yüksek olan seçmen bilgilendirme yolu ile etkilenebilir. Partiler, seçmenleri doğru, fakat taraflı bilgilendirme yolu ile kendi taraflarına kolaylıkla çekebilirler. Belirsizlik konusu politik konjonktürel dalgalanma modellerinin gelişimi açısından da önem taşımaktadır. Bu nedenle, belirsizlik konusunu ayrıntılı olarak incelemekte yarar görülmektedir.

Downs'a göre, belirsizlik altında pareto optimumuna her zaman ulaşılamamaktadır. Hükümet oy maksimizasyonu amacına oy değiş-tokuşu

---

²⁹Anthony DOWNS, a.g.e., s.77.

ile ulaşmayı tercih ederse bazı seçmenlerin durumu bozulacaktır. Bunun dışında oy maksimizasyonuna yönelen partiler en çok oyu sağlayacak düşük gelir gruplarına yönelecek ve gelir transferi politikalarına öncelik verecektir.

Belirsizlik ile mücadele etmek için hükümetin seçmenler ile arasına aracılar koyması gerekmektedir. Hükümetin merkezi planlama teşkilatı, kişilerin ne istedikleri konusunda kararsız ise araçılara güvenmek zorundadır. Çıkar grupları ve hükümetin kendi yerel örgütleri bu konularda aracı konumundadırlar. Bu temsilcilerin görevleri, temsili demokrasileri açıklarken de ifade ettiğimiz gibi, tek tek fayda fonksiyonlarının elde edilmesine imkan bulunmayan seçmenlerin tercihlerini gruplar altında toplayarak hükümete iletmek ve hükümetin programları hakkında seçmenleri bilgilendirmek, onları ikna etmektir. Downs, temsilcilerin önemine ilişkin olarak yaptığı açıklamalardan sonra, modelinin son kısımlarında partilerin rasyonel bir aracı olamayacaklarını savunmuştur. Bunun nedeni ise, parti üyelerinin sadece oylarını maksimize etmeyi amaçlamaları, seçmenlerin istekleri doğrultusunda amaçlara sahip olmamalarıdır. Bu durum, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı çerçevesinde ortodoks yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Partilerin rasyonel aracı olmalarının tek koşulu partilerin seçmenle aynı amaçlara sahip olması ve bu doğrultuda hareket etmesidir. Bu durum ise, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımında rasyonel partizan kuram kapsamında incelenmektedir.

Downs'a göre, belirsizliğin olmadığı durumlarda hükümetin en iyi stratejisi seçmenlerin çoğunluğunun tercih ettiği politikalara doğru yönelmek olacaktır. Ancak, bu durumda, çoğunluk kuralı altında partiler, çoğunluğun

tercih ettiği politikaları izleyen partinin seşilmesini üç yolla engelleyebilirler. Bu üç özel durum şu şekilde özetlenebilir.³⁰

1) İktidar partisinin politikasına tamamen paralel bir politika izleme

Bu yolla seçmenler iktidar partisinin performanslarını ve muhalefet partisinin vaatlerini karşılaştırıp taraf değiştirebilirler.

ii) Azınlık koalisyonları

Siyasal partiler aralarındaki oy değiş-tokuşunu sürekli bir anlaşmaya çevirebilirler. Partiler arası anlaşmalar iktidarı paylaşma durumuna gelirse buna koalisyon ismi verilir.³¹ Azınlığın görüşlerini bazı konularda destekleyen, ancak çoğunluk tarafını tercih eden seçmenler bu konulara ağırlık verilince azınlık koalisyonunu tercih edebilirler.

iii) Seçmenlerin bazı konularda kendi aralarında anlaşmazlık içinde olmaları

Bu durumda iktidar partisi istese bile çoğunluğun tercihlerine paralel bir politika oluşturamaz. Bu durumu açıklamak için Tablo 3'deki örnek verilebilir.³² Tablo 3'de her kolon, sırasıyla A, B ve C seçmenlerinin f, g ve h programlarına yönelik tercih sıralamasını göstermektedir.

³⁰Anthony DOWNS, a.g.e., s.55.

³¹Kenan BULUTOĞLU, a.g.e., s.104.

³²Anthony DOWNS, a.g.e., s.61.

Tablo 3

Tercih sıralaması	Seçmenler		
	A	B	C
1	f	g	h
2	g	h	f
3	h	f	g

Tablo 3'deki tercih sıralamasına göre, f, g ve h programlarından hiçbiri çoğunluk kuralı altında kabul edilmemektedir. Bu tercih sıralaması altında, hükümetin A seçmeninin 1. tercihi olan f programını benimsediğini varsayalım. Bu durumda, B ve C seçmeni h programını tercih edeceklerdir. Çünkü, her iki seçmenin tercih sıralamasında, h programı f programından önce gelmektedir. Hükümetin B seçmeninin 1. tercihi olan g programını benimsediği durumda ise, A ve C seçmenleri tercih sıralamalarında g programından önce gelen f programını tercih edeceklerdir. Böyle bir durumda, hükümet hangi programı benimseirse benimsesin muhalefet diğer programlar ile çoğunluğu kendi tarafına çekebilmektedir.

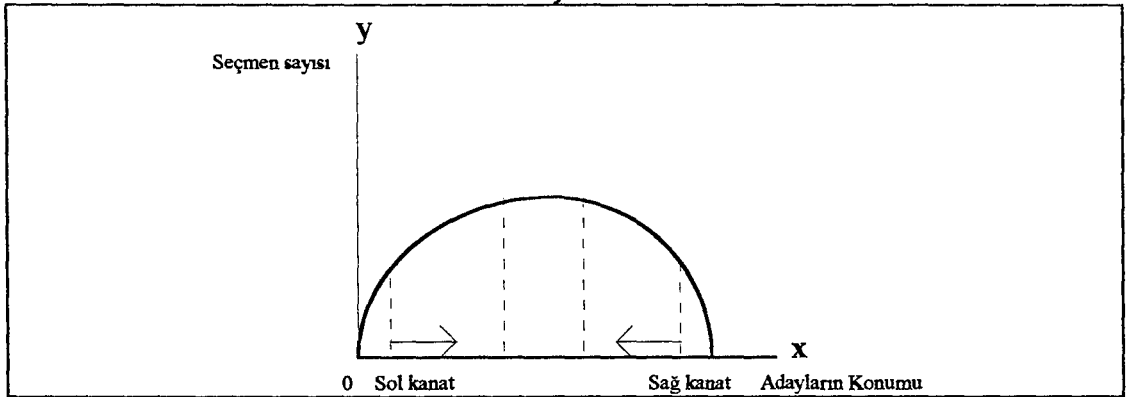
Downs'ın modelinde, hükümetler, yukarıda açıklanan kısıtlar altında hareket ederken çoğunluk kuralını ve marjinal büyüklükler ilkesini de benimsemektedirler. Marjinal büyüklükler ilkesini benimseyen hükümet, kamu harcamalarını, harcamaların sağlayacağı marjinal oy kazancının bunları finanse etmek için gerekli vergilerin neden olacağı marjinal oy kaybına eşitleneceği noktaya - kadar genişletecektir. Bu ilke, kamu harcamalarının seviyesinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu

durumda, oy kaybı ve kazancının belirleyicileri tüm seçmenlerin elde ettikleri faydalar ve muhalefet partilerinin stratejileridir.

1.2.1.2.2. Ortanca Seçmen

İki partili temsili demokrasinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ortanca seçmen (median voter) ise, çoğunluk kuralı altında ulaşılan denge seviyesini belirleyen seçmendir.³³ Çoğunluk kuralı altında, her seçmenin tercihlerini en iyi yansıtan adaya oy kullanmaları durumunda, ortanca seçmenin tercihlerini yansıtan aday kazanacaktır. Bu durumda, seçim sonucunu belirleyen, ortanca seçmenin tercihi olmaktadır.³⁴ Aşağıda, iki partili bir seçim örneği ile ortanca seçmenin önemi Şekil 5 yardımıyla gösterilmektedir.³⁵

Şekil 5

³³Joseph E. STIGLITZ, a.g.e., s.19.

³⁴John CULLIS, Phillip JOHN, a.g.e., s.96.

³⁵Randall G. HOLCOMBE, "The Median Voter Model in Public Choice Theory", Public Choice, Vol.61,1989, s.116.

Şekil 5'de, partilerin biri sağ, diğeri sol kanatta bulunmaktadır. Tüm seçmenlerin oy kullandığı ve kendi tercihlerini en iyi yansıtan adaya oyunu verdikleri varsayıldığında, her iki parti de diğeri partiye gidebilecek oyları kendine çekmek için ortaya kayabilecek ve sonuçta ortanca seçmenin tercihlerine uyan politika benimsenecektir.³⁶ Ortanca seçmen yaklaşımının temel varsayımları ise, tüm bireylerin oy kullanmaları ve iki adayın varlığıdır. Ancak, bu varsayımlar gerçek hayattaki uygulamalardan oldukça uzak görünmektedir.

Ortanca seçmenin kamu ekonomisindeki rolü, tam rekabetin piyasa ekonomisindeki rolü ile aynıdır. Ortanca seçmen modeli bir toplam talep modelidir. Bilindiği gibi, piyasa ekonomisinde bireysel talep eğrileri toplanarak piyasa talebine ulaşılmaktadır. Kamu ekonomisinde ise, toplam talebi, çoğunluk kuralı altında elde edilen ortanca seçmenin tercihi yansıtmaktadır.

1.2.2. Normatif Kamusal Tercihler Kuramı

Yukarıda pozitif kamusal tercihler kuramı çerçevesinde, gerçek hayatta var olan oylama kuralları ve bunların neden olduğu sonuçlar incelenmişti. Şimdi ise, pozitif kamusal tercihler kuramına dayalı olarak olması gerekeni inceleyen normatif kamusal tercihler kuramı aşağıda kısaca özetlenecektir.

Normatif kamusal tercihler kuramı, kamu ekonomisinde var olan kurallardan farklı olarak, optimum karar alma modellerini ve optimum oylama yöntemlerini araştırmaktadır.

---

³⁶John CULLIS, Phillip JOHN, a.g.e., s.106.

Normatif kamusal tercihler kuramı çerçevesinde geliştirilen modellerden en önemlileri Rawls'ın adalet kuramı ve Buchanan ve Tullock yaklaşımıdır. Bu modeller aşağıda kısaca özetlenmektedir.

1.2.2.1.Rawls'ın Adalet Kuramı

Normatif kamusal tercihler kuramı çerçevesinde Rawls'ın adalet kuramı da kamusal tercihler kuramının başlıca ilkelerinden olan rasyonellik ve bireysellik ilkelerine dayanmaktadır.³⁷ Rawls'a göre, bireyler toplumdaki yerlerini kendileri belirleyemezler, çünkü her birey kendisinin belirleyemeyeceği bir ortamda ve ailede doğmaktadır. Bu durumda, bireyin toplumdaki yeri adil olmayan bir şans oyunu sonucu belirlenmektedir. Rawls'a göre, bireyler bu şans oyununda daha adil bir dağılım elde etmek için kendilerine uygun kurallar ve sosyal kurumlar sağlayacak sosyal anlaşmayı oluşturacaklardır. Rawls'a göre, bu sosyal anlaşmanın temelini oluşturan iki ana nokta bulunmaktadır. Bunlar, her bireyin eşit haklara sahip olması ve sosyal, ekonomik eşitsizliklerin tekrar düzenlenmesi gereğidir.

Rawls'ın normatif kamusal tercihler kuramına katkısı, tüm bireylerin yararına olacak ve oybirliği kuralı altında belirlenecek bir anlaşmanın varlığını sorgulamasıdır.

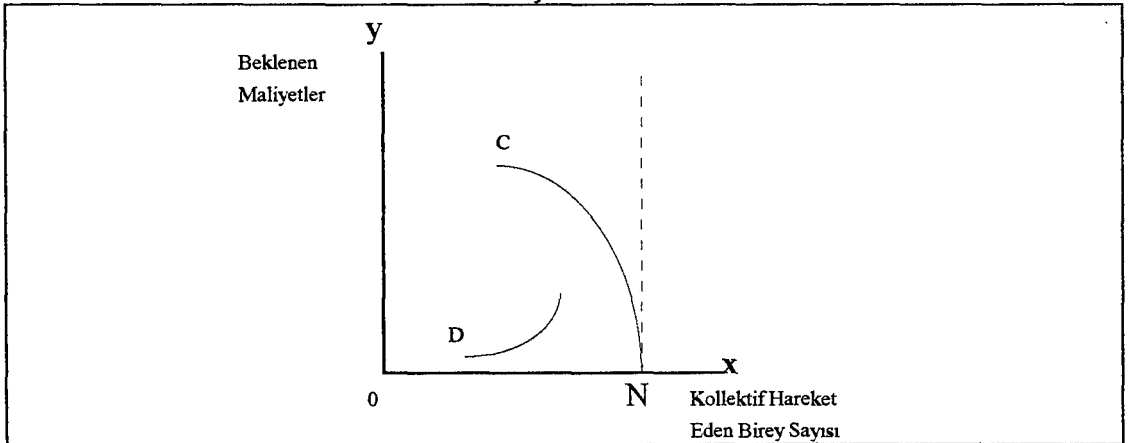
³⁷Dennis C. MUELLER, 1984, a.g.e., s.45.

1.2.2.2. Buchanan-Tullock Yaklaşımı

Buchanan-Tullock'a göre, oybirliği kuralına ilişkin olarak yapılan açıklamalarda da üzerinde durduğumuz gibi, tüm kararlar, aynı karar alma kuralı altında alınmamalıdır.³⁸ Alınacak karara ilişkin oylama yöntemi konunun özelliği gözönünde bulundurularak belirlenmelidir. Burada iki özel durum ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, kişilik ve mülkiyet haklarına ilişkin alınacak kararlar, ikincisi ise, devletin faaliyetlerine ilişkin alınacak kararlardır.

Bu gruplardan ilki olan kişilik haklarına ilişkin kararların özellikleri, aşağıda, Şekil 6 yardımı ile açıklanmaktadır.³⁹

Şekil 6

³⁸Dennis C. MUELLER, 1984, a.g.e., s.46.

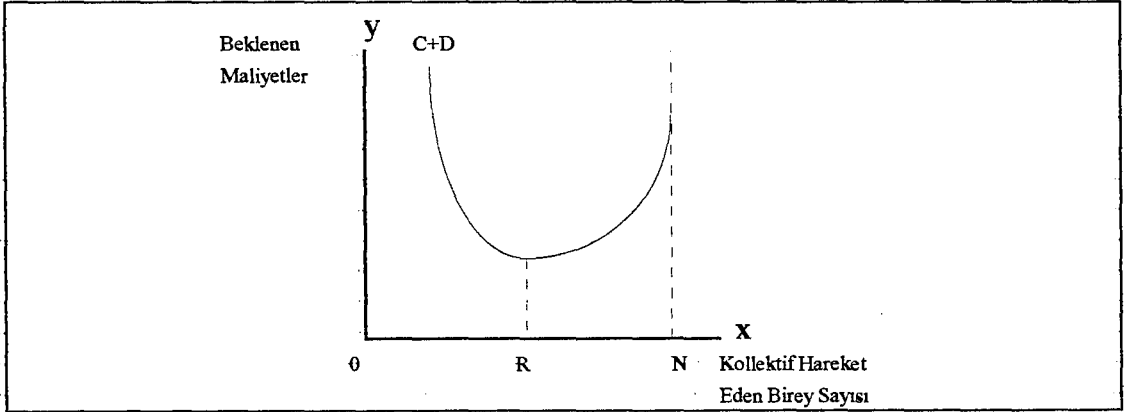
³⁹James M. BUCHANAN, Gordon TULLOCK, a.g.e., s.73.

Şekil 6'da, C fonksiyonu bireyler üzerine yüklenen, beklenen dışsal maliyetin bugünkü değerini, D fonksiyonu ise, beklenen karar maliyetlerinin bugünkü değerini göstermektedir. Burada beklenen dışsal maliyetler hemen hemen tüm karar alma kuralları altında yüksektir. Dışsal maliyetler sadece kararın oybirliği ile alınması durumunda sıfır değerini almaktadır. Beklenen karar alma maliyetleri ise, genelde düşük seviyelerde kalmaktadır ve sonuç açısından etkili olmamaktadır. Özet olarak, kişilik haklarına ilişkin kararlarda oybirliği kuralı geçerli olmaktadır.

Buchanan-Tullock'un gözönüne aldığı ikinci grup kararlar ise, devletin üstlendiği faaliyetlere ilişkindir. Bu durum da Şekil 7 yardımı ile açıklanabilir.⁴⁰

Şekil 7

Şekil 7'ye göre, C+D toplam maliyetleri, yani Şekil 1 ve Şekil 2'de açıklanan maliyetlerin toplamını göstermektedir. Bireyler, bazı hizmetler

⁴⁰James M. BUCHANAN, Gordon TULLOCK, a.g.e., s.76.

konusunda tamamen serbest bırakıldıklarında kendileri için gerekli olan hizmeti belirleyip bu hizmeti sağlayamazlar. Örneğin, çocuklarını yeterli bir biçimde eğitmeyebilir, emniyet açısından yeterli koruma sağlayamayabilir veya çevresini yangına karşı yeterli bir biçimde koruyamayabilirler. Bu durumda, bu gibi hizmetlerin üretiminin kamu kesimi tarafından üslenilmesi gerekmektedir. Bu gibi kararlarda toplam maliyetin minimum olduğu karar alma kuralının seçilmesi gerekmektedir. Buchanan-Tullock'a göre, bu gruba ilişkin kararlar, Şekil 7'de de görüldüğü gibi, toplam maliyetin minimum olduğu R/N sayısını sağlayacak karar alma kuralı altında alınmalıdır.

2.KARAR ALMA SÜRECİ İÇİNDE KAMU ÇIKARI YERİNE ÖZEL ÇIKARIN GÖZETİLMESİNİN SONUCU: KAMU HARCAMALARININ ARTIŞI

1950'li yılların sonunda yapılan çalışmalar kamu harcamalarının artışının açıklanmasında, klasik yaklaşımlardan farklı olarak, politik süreci kullanmaya başlamıştır. Kamu harcamalarının artışının kamusal tercihler kuramı kapsamında ele alınarak incelenmesi oldukça yeni bir yaklaşımdır. Kamu harcamalarının artışının güncel bir sorun olması ve bu artışlara kamusal tercihler kuramı kapsamında, klasik açıklamalardan farklı açıklamalar getirilmesi, konu ile ilgili ayrıntılı bir çalışma yapılmasını gerektirmektedir.

Kamu harcamalarının artışı kamusal tercihler kuramı kapsamında incelenirken, öncelikle, bu kuram kapsamında artışların nedenleri kısaca özetlenmektedir. Kamusal tercihler kuramı kapsamında kamu harcamalarının

artışına yönelik önemli görülen bazı açıklamalar mali aldanma, bürokratların neden olduğu artışlar ve politikacıların neden olduğu kamu harcamaları artışı yaklaşımlarıdır. Aşağıda bu yaklaşımlar kısaca özetlenmektedir.

2.1. Mali aldanma

Kamusal tercihler kuramı kapsamında kamu harcamalarının artışını açıklayan mali aldanma, oy maksimizasyonuna yönelik hareket eden politikacıların, artan kamu harcamalarını çoğunlukla emisyon veya yükü gelecek kuşaklara yansıyacak borçlanma vasıtasıyla finanse etmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Mali aldanma kavramı, dolaylı vergiler veya kaynakta stopaj usulüne göre tahsil edilen dolaysız vergiler sonucunda vergi yükümlülerinin vergi ödediklerinin farkına varmamaları, bunun sonucu olarak da kendilerine sağlanan kamu hizmetlerinin bedelini doğru olarak saptayamamaları durumunu ifade etmektedir. Bu durumda, vergi ödemedeki şüursuzluk, vergi yükümlülerinin kamu hizmetlerine olan talebini arttırmaktadır. Elde edilen kamusal mal veya hizmet bireylere bedava gibi gözükse de sonuçta maliyeti karşılayan yine onlar olacaktır. Bu aldanma sonucu kamu hizmetlerine olan talep artmakta ve dolayısıyla kamu harcamaları artış göstermektedir.

Kamu harcamalarının artışını açıklayan mali aldanma iki açıdan sınırlandırılmaktadır. İlk olarak, kamu harcamaları bu nedenden kaynaklanan bir artış gösterse de bu artışın alt ve üst sınırları bulunmaktadır. Kamu harcamaları her yıl belirli refah seviyesini sağlayacak minimum seviyede

artacaktır. Bu artışın maksimum noktası ise, vergilerin artışının dayanılmaz seviyeye ulaştığı noktada belirlenecektir.⁴¹

Ayrıca, günümüzde, vergilerin oldukça büyük bir bölümü daha bilinçli olan gruplar tarafından ödenmektedir. Bu bilinçli gruplar, ödedikleri vergi ile kamu hizmetleri arasındaki bağlantıyı daha iyi kurduklarından mali aldanma kavramı günümüzde kamu harcamalarının artışını açıklamada tam anlamıyla başarılı olamamaktadır.

2.2.Bürokrasinin Önemi

Bürokrasi atama ile görev almış olan devlet idare örgütünün tümüdür ve kamu hizmetlerini üretmek için siyasal organlardan aldığı ödeneklerle varlığını sürdürmektedir.⁴² Bürokrasi, hükümete servis veren ve kar amacı gütmeyen bürolar topluluğu olarak da tanımlanabilir. Politikacılar karar alırlarken bürokratlar da onlara gerekli bilgiyi sağlamaktadırlar. ⁴³

Kamu harcamalarının artışı konusunda bürokrasinin önemini vurgulayan en önemli model Niskanen tarafından geliştirilmiştir. Niskanen'in modeli iki temel varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımların ilki, bürokratların, bütçeden aldıkları payı maksimize etmeye çalışmalarıdır. Çünkü, bürokratların elde ettikleri faydalar, güçleri ve prestijleri artan bütçe ödeneklerinin bir fonksiyonudur.⁴⁴ Varsayımlardan ikincisi ise, bürokratlar ve

⁴¹Vani K. BOROOAH, "Public Choice: An Introductory Survey", Current Issues in Public Sector Economics, (ed. Peter M. Jackson), University of Nottingham, London 1993, s.148.

⁴²Kenan BULUTOĞLU, a.g.e., s.158.

⁴³Charles V. BROWN, Phillip M. JACKSON, a.g.e., s.196.

⁴⁴William A. NISKANEN, "A Reflection on Bureaucracy and Representative Government", The Budget Maximizing Bureaucrat, (eds. Blais A., Dion S.), University of Pittsburgh, Pittsburgh 1991, s.14.

iktidar partisi⁴⁵ arasında iki taraflı bir tekel ilişkisi bulunmasıdır. Büroların ürettikleri hizmetlerin tek alıcısı hükümettir, hükümet ise bu hizmetleri sadece bürolardan temin edebilir. Bu karşılıklı tekel ilişkisi bürokratları hükümetin karşısına kamu hizmetlerini üreten tek birim olarak çıkarmaktadır.⁴⁶ Böylece, bürokratlar tekel olma avantajlarını gelir, güç ve prestij kazanma amacı ile kullanmaktadırlar ve bunun sonucunda kamu harcamaları artış göstermektedir.

Bürokrat, bir firmanın kendi piyasa payını arttırmak istemesi gibi çeşitli yollarla bürosunun faaliyetlerini büyümeye çabalamakta ve kamu fonlarından pay kapmak için diğer bürokratlarla rekabet etmektedir. Bu rekabet piyasa rekabetinin yerine geçmektedir. Niskanen'e göre, piyasa ekonomisinde her birimin belirli bir fiyat karşılığı sunulmasına karşın, kamu ekonomisinde büronun toplam üretimi bütçe karşılığı sunulmaktadır.⁴⁷ Bürolar her kalem üzerinde tek tek anlaşmaya gitmek yerine toplam bütçe üzerinde anlaşmaktadırlar. Bu durumda, iktidar partisi büronun çıktılarını almayı geniş bir paket dahilinde kabul etmektedir.

Niskanen çalışmasında büroların optimal üretim seviyesinin üzerinde üretim yaptıklarını savunmaktadır. Bu durum Şekil 8 yardımı ile açıklanabilir.⁴⁸

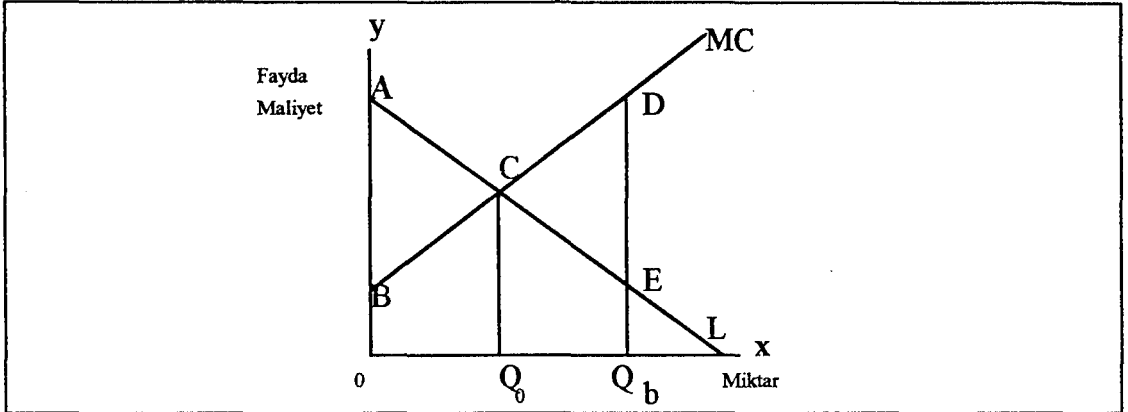
⁴⁵NISKANEN, modelinde, iktidar partisini büroların sponsoru şeklinde tanımlamaktadır.

⁴⁶William A. NISKANEN, a.g.e., s.16.

⁴⁷William ORZECOWSKI, "Economic Models of Bureaucracy", Budgets and Bureaucrats: The Sources of Government Growth, (ed. Thomas E. Borcherding), Duke University Press, Durham, North Carolina 1977, s.230.

⁴⁸William ORZECOWSKI, a.g.e., s.231.

Şekil 8

Şekil 8'de MC, kamusal mal veya hizmetin marjinal maliyetini, L ise, toplumun bu kamusal mal veya hizmete yönelik talebini göstermektedir. Buradaki kısıt, toplam gelirlerin toplam maliyete eşit olmasıdır. Şekil 8'e göre büronun denge üretim noktası Q_b 'de belirlenmektedir. Toplam gelirlerin toplam maliyete eşit olma kısıtı altında, Q_b noktasında maksimum bütçe $[0AEQ_b]$ elde edilmektedir. Q_0 'a kadar olan üretim miktarları şekildeki tüketici artığı oluşturmaktadır. Q_0 'a kadar olan üretim seviyelerinde, büro daha yüksek talep, dolayısıyla daha yüksek gelir imkanının bulunmasına rağmen, toplam gelirlerin toplam maliyete eşit olma kısıtı nedeniyle daha düşük gelire razı olmaktadır. Bunun sonucu olarak Şekil 8'de $[ABC]$ üçgeni kadar tüketici artığı oluşmaktadır. Bürolar bu tüketici artığı çekmek için, üretim miktarını Q_b 'ye çıkarmakta $[ABC=CDE]$ ve bu noktada maksimum gelir elde etmektedirler. Özetle, bürolar büro tüketici artığı çekerek maksimum gelir elde ederken, L ve MC'nin kesiştiği (Q_0) Pareto etkin noktasının ilerisinde üretim yapmaktadırlar. Bu durum, büroların neden optimal noktadan daha ileride üretim yaptıklarını açıklamaktadır. Niskanen,

bu varsayıma dayanarak zaman içinde artan kamu talebi nedeniyle hem bütçelerin hem de büroların hızlı bir biçimde genişleyeceğini tahmin etmektedir.

Yukarıda bürokratların fayda fonksiyonlarının büro ödeneğine, bürokratların gelirlerine bağlı olduğunu gördük. Ancak, bürokratların fayda fonksiyonunun tamamen büronun ödeneğine bağlı olmadığı durumlar da olmaktadır. Tekelci bürokrat, bazen yetki paylaşımına neden olacak kadroları kısıtlı tutabilir. Buradaki amaç prestijin artırılmasıdır ve kıtlık rantı yaratılmasıdır. Bu durum, piyasa ekonomisinde kıtlık yaratıp fiyatları yükseltmeye benzetilmektedir. Bu kıtlık rantı az sayıda kadrolaşmadan kaynaklanan gelir artışı dışında, yine az kadrolaşma nedeniyle yavaşlayan hizmetleri hızlandırmak için rüşvet alma yolu ile de elde edilebilir.⁴⁹

2.3. Politikacıların neden olduğu kamu harcamaları artışı

Politikacıların fayda maksimizasyonu ve özel çıkar motivasyonu ile hareket etmeleri sonucu kamu harcamalarının artması ise, kamusal tercihler kuramı kapsamında incelenen diğer bir nedendir. Politikacılar, kamu harcamalarını artırırken vergilemeden kaçınma ve oylarını maksimize edecek, dolayısıyla yeniden seçilmeyi garanti edecek politikalar uygulama eğilimindedir. Bu amaçlar ile hareket ederken kamu çıkarları yerine kendi çıkarlarını maksimize etmek için uğraşırlar. Bu nedenle, her parti seçilebilmek yada iktidarda kalabilmek için kamu harcamalarını artırıcı politikalara yönelmektedir. Politikacıların neden olduğu kamu harcamaları

---

⁴⁹Kenan BULUTOĞLU, a.g.e., s.162.

artışı ikinci bölümde inceleyeceğimiz politik konjonktürel dalgalanmaların temelini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, partilerin seçilmek için rekabet etmesi kamu harcamalarının artışını iki ayrı yönde etkileyebilir. İlk olarak, rekabet sadece partiler arası oy rekabeti şeklinde olmayabilir. Partiler kendi aralarında kamusal kaynaklar için rekabet edebilirler ve bu rekabet sonucu harcamalar genel bir artış gösterebilir. İkinci olarak, partiler arası rekabet politik ideolojilerin de devreye girmesi ile çeşitlenebilir. Bu durumda ise, kamu harcamalarının kompozisyonunda değişiklik olmakta ve ağırlıklı ideoloji yönünde artış olmaktadır. Bu durum, ikinci bölümde üzerinde duracağımız partizan kuram ile ilişkilidir.

Rekabete dayanan politik ortamlarda muhalefet partileri seçilmeyi garantileyecek çoğunluk desteğini kazanmak zorundadırlar. Bu durumda düşük gelirli kesim bunu sağlamak için kullanılabilecek en iyi kaynak olmakta ve bu kesimi destekleyen politikalar seçim dönemlerinde ağırlık kazanmaktadır. Seçim öncesi, sosyal açıdan daha yararlı olsalar bile, uzun dönemli politikalar benimsenmemektedir. Bu dönemde çoğunluğun desteğini kazanmak amacıyla kısa dönemli politikalar artmaktadır.⁵⁰ Bu durum da politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ile ilişkilidir.

Kamu harcamalarının artışına politikacıların neden olduğunu savunan modeller temelde, daha önce açıklanan Downs modeli çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu modele göre, daha önce belirtildiği gibi, hükümet, temel amacı olan oy maksimizasyonunu sağlamak için kamu harcamalarını

---

⁵⁰John CULLIS, Phillip JOHN, a.g.e., s.381.

arttıracaktır. Diğer bir anlatımla, harcamalar kamu harcaması ile kazanılan son oy sayısının harcamayı finanse ederken kaybedilen oy sayısına eşitlendiği noktaya kadar artacaktır.⁵¹

Downs'dan sonra ortaya atılan yaklaşımlar, Downs'ın oluşturduğu bu çatı etrafında gelişmiştir. Bu yaklaşımlardan ilki kamu harcamalarının politik görüşlerden etkilenmesidir. İktidar partisinin politik görüşlerine dayanılarak kamu harcamaları artış gösterebilir. Örneğin, sosyal demokrat iktidarlar döneminde, politik görüşleri paralelinde işsizliği önleme ve benzeri amaçlarla kamu harcamaları artış göstermektedir.

Kamu harcamalarının artışına politikacıların neden olduğunu savunan ve Downs modeli çerçevesinde geliştirilen politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ile de kamu harcamaları ve seçim dönemleri arasında bir ilişki kurulmaktadır. Bundan sonraki bölümde ayrıntılı olarak incelenecek bu yaklaşıma göre, kamu harcamaları, partilerin seçimi kazanma isteğinden kaynaklanan bir artış göstermektedir.

---

⁵¹Anthony DOWNS, a.g.e., s.52.

BÖLÜM 2

POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALAR YAKLAŞIMI

İlk bölümde, ekonominin politik analizini yapan kamusal tercihler kuramı incelenirken, bu kuramın başlıca ilkelerinden biri olan fayda maksimizasyonu ve özel çıkar motivasyonu ilkesi ile kamu harcamalarının artışı arasında bir ilişki olduğu belirtilmişti. Bu bölümde, bu ilişkiyi daha ayrıntılı olarak inceleyen ve yine kamusal tercihler kuramı kapsamında bir yaklaşım olan politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Bunu gerçekleştirirken de, ilk önce, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının gelişimi ele alınmaktadır. Bu yaklaşımın gelişimi, bireyi temel alan ortodoks yaklaşım ve kurumsal kısıtları temel alan kurumsal yaklaşım ayırımı altında incelenmektedir. Daha sonra, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ile ilgili ilk çalışmalar özetlenerek, konu ile ilgili modellere bir giriş yapılmaktadır. Konu ile ilgili modellerin tümünde seçmen, hükümet, politik sektör ve ekonomik sektör olarak sınıflandırılan ortak, temel yapı taşları bulunmaktadır. Tüm modellerde bulunan bu yapı taşları farklı özellikler gösterebilmekte ve bu özelliklerinin farklılığı modelleri de farklılaştırmaktadır. Örneğin, temel yapı taşlarından biri olan ekonomik

olmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye’de Nordhaus modeli temel alınarak yapılan incelemeye göre 1978-1995 dönemi arasında politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının geçerli olmadığı ifade edilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, kamusal tercihler kuramı çerçevesinde, kamu harcamalarının artışına açıklama getiren politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı incelenmiştir. Kamusal tercihler kuramı, maliye literatüründe oldukça yeni bir kuramdır. Bu kuram, ekonominin politik analizini yapmakta, ortaya çıkan sorunları politik nedenlere bağlamaktadır. Bu kapsamda, politikacıların seçim öncesi politik kaygılar nedeniyle ekonomiyi aşırı körüklemeleri de kamu harcamalarını arttırmaktadır.

Çalışmada, öncelikle, yeni bir kuram olması ve tüm çalışma açısından temel oluşturması nedeniyle, kamusal tercihler kuramı üzerinde durulmuştur. Kamusal tercihler kuramının başlıca ilkeleri olan metodolojik bireysellik ilkesi, tüm ekonomik kararların birey tercihleri sonucu alındığını, rasyonalite ilkesi, karar alma sürecinde rol alan tüm aktörlerin rasyonel davranışlar sergilediklerini, özel çıkar motivasyonu ve fayda maksimizasyonu ilkesi ise, rasyonel bir bireyin tüm kısıtlara rağmen faydasını maksimize etme amacıyla hareket ettiğini varsaymaktadır. Tüm çalışma süresince bu ilkelere dayanarak açıklama yapılması açısından bu ilkeler önem taşımaktadırlar.

Kamusal tercihler kuramı pozitif ve normatif kamusal tercihler kuramı ayırımı altında incelenmekte ve pozitif kamusal tercihler kuramında da doğrudan demokrasiler ve temsili demokrasiler şeklinde bir ayırım

yapılmaktadır. Doğrudan demokrasiler kapsamında incelenen oybirliği kuralı altında, bireylerin tümü karara katıldığı için hiçbir bireyin dışsal maliyetlere katlanması sözkonusu olmamaktadır. Ancak, oybirliği kuralı farklı zevklere sahip bir toplumda zaman kaybına neden olmaktadır. Çoğunluk kuralı altında ise, azınlıkların refah kaybına uğramaları, çoğunluğun ise, mali rant elde etmesi sözkonusu olmaktadır. Bu durumda, seçilmesi gereken oylama kuralı, beklenen karar ve beklenen dışsal maliyetlerin toplamından oluşan toplam maliyetlerin minimize edildiği oylama kuralı olmalıdır. Bu iki oylama kuralı altında her zaman sonuç almak mümkün olmayabilir. Bu duruma oylama paradoksu adı verilmektedir. Oylama kuralları altında bireyler faydalarını maksimize edecek şekilde oylamaya gidebilirler. Bu duruma da oy değiş-tokuşu adı verilmektedir. Pozitif kamusal tercihler kuramı altında diğer bir ayırım olan temsili demokrasi ise, seçmen sayısının çok fazla olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda birey ile alınan karar arasında yine bu bireyler tarafından seçilen temsilciler bulunmaktadır. Bu temsilciler de karar alma sürecinde rol alan diğer aktörler gibi özel çıkar maksimizasyonu amacı ile hareket etmektedirler. Temsili demokrasilerde iki partili sisteme dayanarak analizlerini gerçekleştiren Downs modeli, kamusal tercihler kuramının bu temel ilkelerini benimsemektedir. Bu modelin, politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına katkısı, kamu harcamaları ile oylama arasında ilişki kurmasıdır. Buna göre, hükümet kamu harcamalarını, bu harcamaların sağlayacağı marjinal oy kazancının bu harcamayı finanse etmek için gerekli vergilerin neden olacağı marjinal oy kaybına eşitleneceği noktaya kadar genişletecektir. Pozitif kamusal tercihler kuramı altında ikinci bir ayırım olan normatif kamusal tercihler kuramı ise, var olan oylama

kurallarına dayanarak belirlenmesi gereken oylama kurallarını ortaya koymaktadır.

Çalışmada, kamusal tercihler kuramına ilişkin açıklamalardan, temel varsayımlardan biri olan fayda maksimizasyonu ilkesi ile hareket eden politikacıların kamu harcamalarının artışına neden oldukları sonucuna varılmaktadır. Buna göre, kamu harcamaları, örneğin, bireylerin ödedikleri vergi ile kamu harcamaları arasındaki ilişkiyi görememeleri şeklinde özetlenen mali aldanma olgusu, bürokratların bürolarını büyütme arzuları ve politikacıların seçim kaygısı ile hareket etmeleri gibi nedenlerle bir artış göstermektedir. Bu nedenlerden sonuncusu, ikinci bölümde üzerinde durulan politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımı ile ilişkilidir.

Politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımına göre, bir ekonomide politikacıların seçilme yada tekrar seçilme kaygıları ekonomik dalgalanmalara neden olmaktadır. Bu yaklaşıma ilişkin modellerin tümünde ortak bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar, seçmen, hükümet, politik ve ekonomik sektörlerdir. Ekonomik sektörde enflasyon ve işsizlik değişim oranını temel alan bu modellerden biri olan Nordhaus modeli, Türkiye'ye ilişkin yapılan uygulamaya temel oluşturması ve konuya ilişkin varsayımları ortaya koyan ilk model olması nedeniyle önemlidir. Bu modele göre, politikacılar, seçim öncesi oy kaygısı ile ekonomiyi aşırı körüklemektedirler. Bu durumun sonucunda, seçim öncesi, enflasyon oranlarında artış, işsizlik oranlarında ise düşüş gözlenmektedir. Seçim sonrası ise, bu göstergelerde tam tersi bir gelişme gözlemlenmekte, yani enflasyon oranları düşmekte, işsizlik oranları ise yükselmektedir.

Bilindiği gibi, çalışmada son olarak, politik konjonktürel dalgalanma modellerinden biri olan Nordhaus modeline dayanarak, Türkiye'ye ilişkin enflasyon ve işsizlik oranlarının temel alındığı bir uygulama yer almaktadır. Bu uygulama sonucunda, ülkemizde enflasyon ve işsizlik oranlarının Nordhaus modeline paralel bir gelişme göstermediği gözlemlenmiştir. Diğer bir anlatımla, burada, Nordhaus modelinde öne sürülen seçim öncesinde artan, seçim sonrasında düşen enflasyon oranları ve seçim öncesinde düşen, seçim sonrasında artan işsizlik oranlarından söz etmek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de Nordhaus modeli temel alınarak yapılan incelemeye göre 1978-1995 dönemi arasında politik konjonktürel dalgalanmalar yaklaşımının geçerli olmadığı ifade edilebilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

MAKALELER

ALESINA Alberto,
ROUBINI Nouriel,

"Political Cycles in OECD Economies",
Review of Economic Studies, Vol:59, No:4,
October 1992 .

ALESINA Alberto,
SACHS Jeffrey

"Political Parties and the Business Cycle in
the United States, 1948-1984" Journal of
Money, Credit and Banking, Vol:20, No:1,
February 1988.

ARCELUS Francisco,
MELTZER Allan H.,

"The Effect of Aggregate Economic
Variables on Congressional Elections",
American Political Science Review, Vol:69,
No:4, December 1975.

BAJT Alexander,

"Investment Cycles in European Socialist
Economies: A Review Article", Journal of
Economic Literature, Vol:9, No:1, 1971.

BECK Nathaniel,

"Does There Exist A Political Business
Cycle", Public Choice, Vol:38, 1982.

BLOOM Howard S,
PRICE Douglas H,

"Voter Response To Short Run Economic
Conditions", American Political Science
Review, Vol:69, No:4 December 1975.

- BODDY Raford,
CROTTY James,
"Class Conflict and Macro Policy", The Review of Radical Political Economics, Vol:7, No:1, Spring 1975.
- BOROOAH Vani K.,
"Public Choice: An Introductory Survey", Current Issues in Public Sector Economics, (ed. Peter M. Jackson), University of Nottingham, Nottingham, 1993.
- BUCHANAN James M,
"From Private Preferences To Public Philosophy: The Development of Public Choice", Constitutional Economics, USA Cambridge Center, Basil Blackwell, 1991.
- DAVIDSON Lawrence S,
FRATIANNI Michale,
VON HAGEN Jurgen,
"Testing the Satisficing Version of the Political Business Cycle", Public Choice, Vol:73, 1992.
- DETKEN Carsten,
GARTNER Manfred,
"Governments, Trade Unions and The Macroeconomy: An Expository Analysis of The Political Business Cycle", Public Choice, Vol:73, 1992.
- FOMMBY Thomas B.,
HAYES Kathy J.,
"An Intervention Analysis Of The War On Poverty", Journal of Econometrics, Vol:43, 1990.
- FREY Bruno S,
"Politico-Economic Models and Cycles", Journal of Public Economics, Vol:9, No:2, April 1978.
- FREY Bruno S.,
RAMSER Hans-Jürgen,
"The Political Business Cycle: A Comment", Review of Economic Studies, Vol:43, No:135, 1976.

FREY Bruno S,
SCHNEIDER Friedrich,

"A Politico Economic Model of The UK", The Economic Journal, Vol:88, 1978.

FREY Brunos,
SCHNEIDER Friedrich,

"Some Problems in Formulating and Testing A Politico Economic Model of The UK", The Economic Journal, Vol:91, No:363, September 1981.

GALEATTI Gianluigi,
BRETON Albert,

"An Economic Theory of Political Parties", Kyklos, Vol:39, 1986.

GARTNER Detken,
GARTNER Manfred,

"Are German Unions Rocking The Economy?", Applied Economics Vol:25, 1993.

GINSBURG Victor,
MICHEL Philippe,

"Random Timing Of Elections and The Political Business Cycle", Public Choice, Vol:40, No:2, 1983.

ITO Takatoshi,
PARK Jin Hyuk,

"Political Business Cycle in the Parliamentary System", Economic Letters, Vol:27, No:3 , 1988.

JACKSON Peter M,

"Public Choice: An Introductory Survey", Current Issues in Public Sector Economics, University of Nottingham, 1993.

KLEINWEFERS Henner,

"Reflections on The Kalecki's Theory of Political Business Cycle", Kyklos, Vol.27,1974.

LACHLER Ulrich,

"The Political Business Cycle: A Complementary Study", Review of Economic Studies, Vol:45, 1978.

- LACHLER Ulrich, "The Political Business Cycle Under Rational Voting Behavior" Public Choice, Vol:44, 1984.
- LINDBECK Assar, "Stabilization Policy in Open Economies with Endogenous Politicians", American Economic Review 66, May 1976.
- MAC RAE Duncan, "A Political Model Of The Business Cycle", Journal of Political Economy, Vol:85, No:2, 1977.
- MAY Ann Mari, "The Political Business Cycle:An Institutional Critique and Reconstruction", Journal of Economic Issues, Vol:21, No:2, June 1987.
- MC.CALLUM Bennett T., "The Political Business Cycle: An Empirical Test", Southern Economic Journal, Vol:44, 1978.
- METCALF Charles E., "The Size Distribution of Personal Income During The Business Cycle", American Economic Review, Vol:59, No:4, Part:1, September 1969.
- MUELLER C Dennis, "Public Choice: A Survey", The Theory of Public Choice II, (eds. James M. Buchanan, Robert D. Tollison), The University of Michigan Press, Michigan, 1984.
- NEUMANN Manfred J.M.,
LOHMANN Susanne, "Political Business Cycles In Industrialized Democratic Countries: A Comment", Kyklos, Vol:40, No:4, 1987.
- NISKANEN William A., "A Reflection on Bureaucracy and Representative Government", The Budget Maksimizing Bureaucrat, (eds. Blais A., Dion S.),University of Pittsburgh, Pittsburgh 1991.
- NORDHAUS William D., "The Political Business Cycle", Review of Economic Studies 42, April 1975.

- ORZECZOWSKI William, "Economic Models of Bureaucracy", Budgets and Bureaucrats: The Sources of Government Growth, (ed. Borcharding T.E.), Duke University Press, Durham North Caroline 1977.
- PHELPS Edmund, "Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment Over Time", *Economica*, Vol:34, No:135, August 1967.
- PACK Janet Rothenberg, "The Political Business Cycle: Presidential Effort vs Presidential Control", *Public Choice*, Vol:54, 1987.
- RICHARDS Daniel J., "Unanticipated Money and The Political Busines Cycle", *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol:18, No:4, November 1986.
- ROGOFF Kenneth, "Equilibrium Political Budget Cycles", *The American Economic Review*, Vol:80, No:1, March 1990.
- ROGOFF Kenneth,
SIBERT Anne "Elections and Macroeconomic Policy Cycles" *Review of Economic Studies*, No:155, 1988.
- ROSENBERG Jacob, "Rationality and The Political Business Cycle", *Public Choice*, Vol:73, 1992.
- SOH Byung Hee, "Political Business Cycles In Industrialised Democratic Countries", *Kyklos*, Vol:39, No:1, 1986.
- STUGHART William F II,
TOLLISON Robert D., "Legislation and Political Business Cycle", *Kyklos*, Vol:38, No:1, 1985.
- SUZUKI Otoshi, "Political Business Cycles In The Public Mind", *American Political Science Review*, Vol:86, No:4 December 1992.

- TUFTE Edward R, "The Relationship Between Seats and Votes in Two-Party System", American Political Science Review, Vol:67, 1973.
- WITTMAN Donald A, "Parties as Utility Maximizers" American Political Science Review, Vol:67, No:2, June 1973 .

KİTAPLAR

- ATAÇ Beyhan, Maliye Politikası, Gelişimi, Amaçları, Araçları ve Uygulama Sorunları, İkinci Baskı, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No:86, Eskişehir 1991.
- BROWN Charles V., JACKSON Phillip M., Public Sector Economics, Fourth Edition, Basil Blackwell Ltd, Oxford 1990.
- BUCHANAN James M., Essays on Political Economics, University of Hawaii Press, Hawaii, December 1989.
- BUCHANAN James M., TULLOCK Gordon, The Calculus of Consent, Michigan University Press, Ann Arbor 1962.
- BULUTOĞLU Kenan, Kamu Ekonomisine Giriş, Dördüncü Basılış, Filiz Kitabevi, İstanbul 1988.
- COUGHLIN Peter J., Propobilistic Voting Theory, Cambridge University Press, Cambridge 1992.
- CULLIS John, JOHN Phillip, Public Finance and Public Choice, Analytical Perspectives, McGraw Hill Book Company Europe, New York 1992.
- DOWNS Anthony, An Economic Theory Democracy, Harper and Brothers Publishers, New York 1957.

- KİRMANOĞLU Hülya Kamusal Karar Alma Süreci İçinde Borçlanma ve Açık Bütçe Tercihleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1989.
- MUELLER Dennis C, Public Choice, Cambridge University Press, Cambridge 1979.
- ÖZKAZANÇ Önder, İktisadi Analiz, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:12 Fasikül:1, Beşinci Baskı, Eskişehir 1993.
- STARRET David A., Foundations of Public Economics, Second Press, Cambridge University Press, Cambridge 1988.
- STIGLITZ Joseph E., Kamu Kesimi Ekonomisi, (çev. Ömer Faruk Batırel), 2.Baskı, Marmara Üniversitesi Yayın No.549, İstanbul 1994.

DİĞER KAYNAKLAR

- DİE, İstatiksel Göstergeler 1923-1990, Ankara 1991.
- TÜSİAD, 1995 yılına girerken Türkiye Ekonomisi, Yayın No: TÜSİAD-T/95.1.169, İstanbul, Ocak 1995.